

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Depression i bilderböcker för barn

**En narrativ bild- och textanalys ur ett normkritiskt
perspektiv**

Helena Andersson
Frida Manneklint

Kandidatuppsats SOPA 63
HT 2016
Handledare: Malinda Andersson

Abstract

Authors: Helena Andersson, Frida Manneklin
Title: Depression in children's picture books
Supervisor: Malinda Andersson
Assessor: Mats Hilte

The aim of this Bachelor thesis was to investigate how depression is portrayed in children's picture books regarding normality, gender and motherhood. The study was implemented using Narrative Method and is based on four picture books written in Swedish. Our study shows that depression is portrayed as something divergent and something that prevents people from functioning in their daily life and thus affects the character's ability to care for their children's physical and psychological needs. Depression is furthermore depicted as a problem occurring mainly to female characters and that female characters are more affected by depression and its side effects than male characters.

Keywords: Depression, Normalitet, Moderskap och Genus.

Förord

Vi vill tacka vår handledare Malinda Andersson för den vägledning vi har fått under arbetets gång, samt vänner och familj som har stöttat och hjälpt oss. Vi vill även tacka bibliotekarierna på stadsbiblioteket i Lund som vägledde oss bland alla hyllor med bilderböcker samt författarna och illustratörerna som gav oss tillåtelse att publicera bilder från två av bilderböckerna.

Innehållsförteckning

1. Problemformulering	1
1.1 Syfte	2
1.2 Frågeställningar	2
2. Kunskapsläge	3
2.1 Framställningen av depression i bilderböcker för barn	3
2.2 Genus och barnlitteratur	4
2.3 Framställningen av psykisk ohälsa i media	4
3. Metod	6
3.1 Metodmässiga överväganden	6
3.2 Metodens fördelar och begränsningar	7
3.3 Urval	8
3.3.1 Tillvägagångssätt i insamlandet av empiriskt material och avgränsning	8
3.3.2 Begreppsdefinition av depression	11
3.4 Metodens tillförlitlighet och äkthet	11
3.5 Genomförande	12
3.5.1 Ansvarsfördelning	14
3.6 Etiska överväganden	14
4. Teori	15
4.1 Normalitet, normer och avvikande	15
4.2 Genus	17
4.3 Moderskapet och den perfekta modern	18

5. Analys	21
5.1 Normalitet	23
5.1.1 Förändrad personlighet och förändrat beteende	23
5.1.2 Interaktion mellan den vuxna karaktären och barnet/katten	28
5.1.3 Interaktion/reaktion med omgivningen och omvärlden	33
5.2 Genus	39
5.2.1 Skillnader i framställningen av den deprimerade utifrån kön	41
5.3 Moderskap	44
5.3.1 Oförmåga att ta hand om hemmet	44
5.3.2 Oförmåga att tillgodose fysiska och psykiska behov	45
5.3.3 Otrygghet och ängslan	47
5.3.4 Skillnad på mamma och mammor	48
6. Avslutande diskussion	49
6.1 Hur framställs depression via text och bild i bilderböcker för barn?	49
6.2 Hur kan framställningarna förstås utifrån normalitet, genus och moderskap?	50
6.3 Slutdiskussion	50
Källförteckning	53

1. Problemformulering

En tredjedel av alla vuxna uppgav 2015 att de hade någon form av psykisk ohälsa. Andelen kvinnor med psykisk ohälsa (37 %) var större än andelen män (24 %) (Folkhälsomyndigheten 2016). Många av dessa har barn. Det finns bl.a. internationella studier som visar att ca 60 % av alla kvinnor med någon form av psykisk ohälsa har barn som är under 16 år (Monds-Watson, Manktelow & McColgan 2010).

Psykisk ohälsa leder ofta till sociala problem då livssituationen riskerar att bli belastad av social problematik som missbruk, sämre ekonomiska förhållanden, separation etc. (Skerfving 2013). Personer med psykisk ohälsa såsom depression har historiskt sett även ansetts vara avvikande från samhällets normer och blev länge förknippade med kroniska sjukdomstillstånd och långa vistelser på mentalsjukhus (Hildebrand Karlén 2013; Hilte 1996; Skerfving 2013).

Depression utgör en stor del av den globala psykiska ohälsan. Uppskattningsvis drabbas 20 % av världens befolkning någon gång av en depression (Herlofson 2014). Historiskt sett har diagnosen depression varit olika mellan män och kvinnor då män fick diagnosen depression medan kvinnor istället tillskrevs tillstånd som livskris, hysteri samt paranoia (Johannisson 2015). Det fanns även en tydlig norm kring hur en kvinna med en diagnos skulle vara. Kvinnan var tvingad att anta en roll i sitt sjukdomstillstånd istället för att vara sin egen identitet (*ibid.*). Trots att situationen ser annorlunda ut idag i lever fortfarande bilden av psykisk ohälsa och depression kvar som något avvikande (Hilte 1996; Skerfving 2013).

Vår föreställning om hur världen är och bör varafärgas och formas av det vi ser och läser (Winter, Jörgensen & Phillips 2000). Detta gäller även depression. Beroende på hur depression gestaltas i litteratur och media påverkas vår uppfattning av depression (Hildebrand Karlén 2013). Bilderböcker är ett medie som har yngre läsare som målgrupp och som påverkar barn avsiktligt eller oavsiktligt genom att förmedla värderingar som finns i samhället på samma sätt som litteratur påverkar vuxna (Hollindale 1992; Skerfving 2015).

Depression i barnlitteratur är ett relativt utforskat område i relation till socialt arbete. Detta trots att bilderböcker utgör en källa till barns uppfattning om hur världen är och ska vara och bidrar till att forma barns uppfattningar om vad som är normalt och inte (Skerfving 2015). Vi vill därför undersöka hur bilderböcker idag framställer depression. Vi har valt att studera hur depression framställs utifrån normalitet, genus och moderskap då vi sett att dessa teman varit centrala i de bilderböcker vi undersökt som beskriver depression.

1.1 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka text- och bildframställning av depression i bilderböcker för barn.

1.2 Frågeställningar

Hur framställs depression via text och bild i bilderböcker för barn?

Hur kan framställningarna förstås utifrån normalitet, genus och moderskap?

2. Kunskapsläge

I detta avsnitt belyses tidigare forskning och kunskapsläge som är av relevans för studien. Vi har medhjälp av Lubsearch och sökorden depression, picturebooks, children's literature, genus, kön, media samt narrative fått fram samtliga artiklar samt böcker som vi refererar till under kunskapsläge.

2.1 Framställningen av depression i bilderböcker för barn

Tucker (2006) har skrivit flera böcker om barnlitteratur samt läsande och är aktiv vid Sussex universitet med bakgrund som lärare. Tucker beskriver i artikeln *Depressive Stories for Children* hur det fram tills nyligen funnits en allmän inställning bland barnboksförfattare att bilderböcker bör vara förskonade från depressiva och hemska inslag med motivering att upprätthålla möjligheten till en lycklig barndom hos läsarna. Tucker menar att det finns en företeelse i engelskspråkiga länder att lyfta fram barndomen som något glorifierat och idealiserat, fritt från depressiva inslag. Tucker har intervjuat flera barnboksförfattare som menar att det är viktigt att barnböcker slutar lyckligt för att böckernas depressiva inslag inte ska påverka barndomen. Tucker menar att det finns nya rön som visar på att även små barn upplever depression och att den glorifierade bilden av barndomen inte stämmer. Tucker frågar sig därför om det inte kan vara så att böcker med depressiva inslag snarare kan vara något som barn kan identifiera sig med snarare än att bli skrämda och deprimerade av. (ibid.)

Även Kåreland (2013), professor och forskare på litteratur och bilderböcker vid Uppsala universitet beskriver en liknande förändring i synen på bilderböcker och dess depressiva inslag i sin bok *Barnboken i samhället*. Kåreland menar att debatten om bilderbokens innehåll har gått i vågor från att barn ska skyddas från skrämmande inslag till dagens syn där barn ska läsa och få kunskap om samhället och världen. Således kretsar debatten kring vilken verklighet som ska speglas i barnböcker och om huruvida barn ska skyddas eller informeras (ibid.). Det finns

med detta sagt få studier som visar på förekomsten av depression eller mental ohälsa i bilderböcker, än mindre om hur depression framställs i bilderböcker.

2.2 Genus och barnlitteratur

Kåreland (2013) beskriver hur bilderboken har förändrats och utvecklats från att handla om sagor med platta karaktärer och osannolikt innehåll till att bilderboken blivit politisk med innehåll präglat av debatter i samhället. Under 1960- och 1970-talen influerades svenska bilderböcker av ett vänsterorienterat samhällsklimat. Bilderböckerna radikaliseras och kom att omfatta politik och samhällsfrågor. I samband med könsrollsdebatten under 1960- och 1970-talen kom könsroller att uppmärksamas även i bilderböcker. Som exempel på detta redogör Kåreland för Rita Hellströms studie av bilderböcker och könsroller från 1962. Studien visade att flickor och pojkar styrdes mot olika könsroller i samtidens bilderböcker. (ibid.)

Anderson och Hamilton (2005) publicerade en mer modern studie om könsroller och bilderböcker i början av 2000-talet. Studien bestod av 200 bilderböcker varav 139 innehöll någon form av föräldraroll. Böckerna kodades utifrån kategorier som omsorg, känslor, fysisk närhet osv. med syfte att se om pappor var underrepresenterade jämfört med mammor. Resultaten visade att mammor förekom i 64 % av böckerna medan pappor förekom i 47,5 % av böckerna. I 50 % av böckerna förekom enbart mammor medan det i 27,5 % förekom enbart pappor. Vidare visade resultaten att mammor i förhållande till pappor utförde omtäntsamma och vårdande handlingar minst dubbelt så ofta som papporna. Papporna framställdes som mer känslokalla och sågs t.ex. aldrig pussa eller mata något barn jämfört med mammorna som även sågs både le och gråta mer än papporna. (ibid.)

2.3 Framställningen av psykisk ohälsa i media

Rasmussen och Höijer (2005), forskare vid Örebros universitet inom medie- och kommunikationsvetenskap, skrev på uppdrag av Riksförbundet för Social och Mental hälsa, handikappförbundens samarbetsorgan samt paraplyprojektet en rapport om hur mediebilden av psykisk sjukdom ser ut i Sverige. Rapporten bygger på studier av Dagens Nyheter, Aftonbladet och SVT:s Rapport och visade på hur

psykisk sjukdom karakteriseras som något skrämmande och farligt. Bl.a. användes begrepp som ”vansinnesdåd” och ”livsfarlig galning”. Rasmussen och Höijer visade att psykisk sjukdom sågs som synonymt med det farliga, oberäknliga och sjuk-irrationella och att psykiska problemen ansågs vara den bakomliggande orsaken till brotten som rapporterades i medierna (Rasmussen och Höijer 2005).

Hellquist (2014) är legitimerad psykolog och har inom projektet Hjärnkoll, på uppdrag av bland andra Riksförbundet för Social och Mental hälsa, även hon gjort en analys av medias framställning av psykisk ohälsa. Hellquist menar att media skapar ett samband mellan brott och psykisk ohälsa vilket yttrar sig i att personen med psykisk ohälsa inte sällan beskrivs i ordalag som skurken. Paradoxalt nog visar Hellqvist redogörelse även på hur vanligt det är att personer med psykisk ohälsa även beskrivs som oförmögna och svaga i både nyhetsrapportering och underhållningsmedia. Hellquist menar att stereotypiska bilder av personer med psykisk sjukdom skapas när media förenklar karaktärer och händelser för att nå fram med sitt budskap. Hellquist konstaterar att bilden media speglar är förenklad och för enkelspårig vilket upprätthåller de negativa föreställningarna om personer med psykiska problem. Personer med psykisk ohälsa porträtteras även som naiva och barnsliga vilket gör att tilltron till personens förmågor försvagas. (ibid.)

Framställningen av psykisk ohälsa är inget unikt för svenska medier. Nairn (2007), fd. forskare vid University of Auckland, skrev artikeln *Media portrayals of mental illness, or is it madness? A review*. Nairn redogör för hur media i de anglosaxiska länderna på liknande sätt framställer psykisk ohälsa som något våldsamt, skadligt och oförutsägbart (ibid.). Nairn redogör för Henderson (1996, 1999) som i sina studier studerat hur psykisk ohälsa framställs i tv-såpor och film. Nairn (2007) påvisar hur en sann och informativ bild av psykisk ohälsa inte ger bra tv och att den generaliserade bild som istället målas upp är en bra katalysator för spänning och dramatik.

Det finns få om ens några vetenskapliga publikationer om depression och barnlitteratur, vidare visar kunskapsläget på hur könsroller fortfarande framställs som vinklat i barnböcker. Vår undersökning kommer således tangera ett relativt outforskat ämne för bilderböcker och en alltid lika aktuell aspekt av kön och genus.

Vår undersökning kommer förhoppningsvis bidra till en fördjupad insikt i hur bilderböcker på svenska förhåller sig till både depression och genus och på så sätt komplettera och eventuellt utmana tidigare resultat.

3. Metod

I detta avsnitt redovisas studiens metod och tillvägagångssätt.

3.1 Metodmässiga överväganden

Vi vill i vår uppsats undersöka hur depression framställs i bilderböcker utifrån perspektiven normalitet, genus samt moderskap. Vi har valt att använda en kvalitativ induktiv forskningsmetod (Bryman 2011). Berättelsen i bilderböcker består av både verbaliserade och visualiseringar berättelser där text och bild är beroende av varandra för att skapa en gemensam berättelse och mening. Bild och text hör ihop men kan var för sig berätta olika historier varvid bilderböcker kan ses som ett flerdimensionellt medie (Kåreland 2013). Eftersom bild och text utgör helheten i bilderböcker gjorde vi bedömningen att vi behöver använda en metod som gör empirin rättvisa och som är användbar i analys av både bild och text. Narrativa studier kan bygga på såväl bilder som muntliga och skriftliga berättelser (Johansson 2005). Vi valde därför narrativ metod. Narrativ är förenklat uttryckt synonymt med berättelse; en redogörelse för något som hänt i fantasin eller i verkligheten (Robertson 2012). Narrativ metod används inom litteraturvetenskapen men har på senare tid fått allt mer fäste inom samhällsvetenskapen (*ibid.*). Inom narrativa metoder undersöks det som berättas, hur det berättas och vad berättelsen innebär. Narrativ handlar således om att göra vår omvärld begriplig (*ibid.*). Genom narrativ återges olika representationer av den sociala verkligheten. Det är också genom narrativ som vi strukturerar våra erfarenheter. Således är narrativens framställning avgörande för hur vi uppfattar och begripliggör världen och oss själva (Johansson 2005; Robertson 2012). Det finns olika teoretiska perspektiv i narrativ metod. Vi har valt att använda oss av den socialkonstruktivistiska utgångspunkten då detta synsätt menar att kunskap inte är en objektiv sanning utan konstrueras socialt samt påverkas av samhället och dess historiska kontext (Johansson 2005).

3.2 Metodens fördelar och begränsningar

Det finns enligt Robertson (2012) olika sätt att läsa narrativ. Vi har valt en blandning mellan det kategoriska-innehållsliga (även känt som innehållsanalys) och det kategoriskt-formbaserade sättet (Robertson 2012). Vid det förstnämnda definieras kategorier inom det ämne som studeras. Dessa kategorier belyses sedan med citat från källan. I det sistnämnda sättet analyseras stilistiska och lingvistiska karaktärsdrag hos narrativen, t.ex. läggs det fokus vid val av metaforer och ordval (*ibid.*).

Fördelen med en narrativ metod är att den lämpar sig för att se hur berättande texter konstruerar fenomen och betingelser som depression. Hade vi kunnat få fram hur bilderböcker konstruerar depression genom att använda en annan metod? Det går att argumentera för att en diskursanalys hade varit applicerbar, vi valde dock bort metoden till förmån för narrativ analys då narrativ analys enligt oss är mer anpassad till bilderböcker. Dels eftersom bilderböcker till sin natur är narrativa och för att metoden är applicerbar på både bild och text.

De kvalitativa metoderna har alla gemensamt att det utifrån dem inte går att generera några generaliserbbara slutsatser (Bryman 2011), vilket även gäller narrativ metod. Vår tolkning av bilderböckerna kommer ha ett normkritiskt perspektiv som vi har fått med oss från vår utbildning samt den kunskap som vi har tillförskaffat oss kring analys av bilderböcker. Således kan vår tolkning bli annorlunda gentemot barnets tolkning eller den förälders tolkning som läser boken (Robertson 2012). Det är av vikt att poängtera att vår tolkning av empirin inte ska ses som en sanning utan en möjlig tolkning utifrån vårt perspektiv (*ibid.*).

En kritik mot narrativ metod är att empirin som forskare studerar inte är lättillgängligt, då det exempelvis kan röra sig om transkriberade intervjuer (Robertson 2012). Då vår empiri består av bilderböcker som är publicerade är denna kritik om trovärdighet inte applicerbar på vårt arbete. Bilderböckerna finns på flertalet bibliotek i Sverige samt är tillgängliga i butik vilket innebär att läsare av vår studie har möjlighet att själva undersöka det material som vår studie bygger på.

Vi kommer därför samt p.g.a. akademisk redlighet vara tydliga med citat och hänvisningar till vår empiri.

Vi kommer inte kunna säga något generellt om bilderböcker och depression då vår studie inte kommer inkludera alla bilderböcker som handlar om depression. Det vi kommer komma fram till utgår endast ifrån de böcker vi studerar. Vidare kommer vårt resultat inte kunna återskapas med exakt samma resultat om någon annan återupprepar studien. Detta eftersom varje kvalitativ undersökning är unik i tolkning och framställning samt mer eller mindre subjektiv i sin framställning (Bryman 2011). En annan begränsning är att vi kommer att undersöka konstruktionen av depression i bilderböcker utifrån vad vi kan se med vår förståelse och förkunskap och inte utifrån ett barns ögon. Således kommer vi enbart kunna säga något om hur vi uppfattar bilderböckerna, inte hur dessa uppfattas av barn och andra läsare.

3.3 Urval

Vi har valt att använda oss av skönlitterära bilderböcker med en inriktning för barn mellan 3-6 år, dessa bilderböcker har i Sverige beteckningen Hcf enligt klassificeringssystemet SAB. Bilderböckerna i detta åldersspann är primärt inte tänkta att läsas av barnet själv, utan bygger istället på högläsning. Böckerna är därför skrivna för dubbla mottagare av texten då den vuxne läser för barnet och barnet hänger med i handlingen genom bilderna och den talade berättelsen (Rhedin 2001). Vi anser att detta empiriska material är intressant att studera då det är ett spännande medieformat som vi sällan kommer i kontakt med.

3.3.1 Tillvägagångssätt i insamlandet av empiriskt material och avgränsning

För att få en första inblick i vår empiri besökte vi stadsbiblioteket i Lund. Vi besökte biblioteket flertalet gånger och fick hjälp och råd av olika bibliotekarier. Vi fick rådet att söka i barnboksinstitutets databas ELSA (Svenska barnboksinstitutet u.å) på barnlitteratur med ämnesordet psykisk ohälsa. Vi sökte först på flera olika

sökord associerade med psykisk ohälsa men bestämde oss för att begränsa oss till depression där vi fick tre träffar, detta då sökresultatet på psykisk ohälsa som begrepp blev för stort och omfattande i relation till uppsatsens omfang och ram. Bryman uppger att det kan vara svårt att hitta relevant material för det man vill undersöka och att processen kan bli lång (Bryman 2011). På grund av tidsbrist och uppsatsens omfang kunde vi omöjligt undersöka alla relevanta bilderböcker om depression. Då vi har valde att hitta vår empiri genom en databas samt via bibliotekaries rekommendationer fick vi en bra ingång till vårt material, men det finns även en möjlighet att vi missat möjlig empiri då vi avgränsat oss till dessa källor. Vi kan även ha missat böcker om de inte varit kategoriserade med ämnesordet depression i Svenska barnboksinstitutets databas då det är det ämnesordet vi använt oss av i vår sökning. Utöver de tre bilderböckerna som vi fick fram i ELSA fick vi fyra bilderböcker rekommenderade som inte dök upp i ELSA men där bibliotekarierna ansåg att de behandlade ämnet depression. Vi valde slutligen att sortera vilka böcker vi skulle använda utifrån kriterierna att de skulle finnas på svenska, innefatta depression utifrån den definition vi valt (se 3.3.2) och vara klassificerade som bilderböcker med beteckningen Hcf. Anledningen till att vi valt att begränsa oss till svenska bilderböcker är för att det underlättar för oss i analysen. Hade böckerna varit skrivna på ett annat språk hade det funnits en risk av vi hade missat viktiga nyanser då vi båda har svenska som modersmål. En av de tre träffarna från databasen med sökordet depression var en broschyr med fackbeteckningen uVlaa och var således inte en skönlitterär bilderbok enligt våra kriterier för avgränsning av empiri. Därför valdes denna bort.

Under processen med denna uppsats fann vi att analys av sex böcker blev för stort i förhållande till uppsatsens ramar och tidsomfang samt att vi behövt analysera både bild och text vilket tog mer tid i anspråk än vad vi hade förväntat oss. Vi fick därför välja bort ytterligare två böcker. Detta urvalet baserades på vår subjektiva uppfattning om vilka bilderböcker som hade mest relevant material för vår studie. De bilderböcker som vi slutligen användt oss av som vårt empiriska material är följande:

Mammas hår - skriven av Gro Dahle och illustrerad av Svein Nyhus (30 sidor, rekommenderad av bibliotekarie). Boken handlar om Emma och hennes mamma.

Emmas mamma får en depression som sätter sig i håret. Emma vill hjälpa mamma att må bättre och kryper in i det läskiga håret för att reda ut mammas tankar och känslor.

Ibland regnar det... - skriven av Malin Anclair och illustrerad av Mimmi Tollerup-Grkovic (32 sidor). Boken handlar om Fia och Fias mamma vars liv kantas av mano-depressiva perioder. Boken är skriven utifrån att Fia berättar om sin mamma och hennes konstigheter.

När mammas tankar ändrade färg - skriven av Sara Galli och illustrerad av Mats Molid (24 sidor). Boken handlar om Max som bor tillsammans med sin mamma, pappa och lillasyster. I boken upptäcker Max hur hans mamma blir allt mer deprimerad. Boken tar upp Max känslor och tankar i samband med att han upptäcker att något är annorlunda med mamman.

Stackars Pettson - skriven och illustrerad av Sven Nordqvist (22 sidor, rekommenderad av bibliotekarie). Stackars Pettson handlar om gubben Pettson och katten Findus som bor tillsammans. Pettson har en jobbig dag och vill inte göra någonting medan Findus vill att Pettson och Findus ska hitta på något. I boken försöker Findus göra Pettson glad genom att få honom att fiska.

Vår empiri har ett omfång mellan 22 - 32 A4 sidor per bilderbok och innefattar både text och bild. Vi har kontaktat upphovsrättsinnehavarna och fått tillstånd till att redovisa bilder från bilderböckerna *Mammas hår* och *När mammas tankar ändrade färg*.

Vi har således gjort ett målstyrt bekvämlighetsurval bland de bilderböcker som vi hittat i databasen ELSA samt de bilderböcker vi fått föreslagna av bibliotekarier (Bryman 2011).

3.3.2 Begreppsdefinition av depression

Vi har valt att basera vår undersökning samt vårt urval på Nilzons och World Health Organizations allmänna definitioner av depression. Således har vi valt bilderböcker där definitionen av depression stämt in på en eller flera av huvudkaraktärerna.

Nilzon beskriver depression utifrån fyra olika sorters symtom: känslomässiga, beteendemässiga, tankemässiga och fysiologiska symtom (Nilzon 1995). Dessa symtom inkluderar ett sänkt stämningssläge, social tillbakadragenhet, förlorat intresse för hobbies, passivitet, hopplöshetstankar samt trötthetskänsla och sömnproblem m.fl. (ibid.). Utifrån World Health Organization allmänna definition karakteriseras depression av nedstämdhet, förlustkänslor, passivitet, skuld- och mindervärdeskänslor, störd aptit samt sömn- och koncentrationssvårigheter. Depression kan vara återkommande och långvarig på ett sätt som påtagligt begränsar individens funktionsförmåga. Depression kan i sin allvarligaste form resultera i självmord. Vidare går depression i mildare former att behandla utan läkemedel men i svårare fall kan medicin och samtalsterapi behövas (World Health Organization 2016). Den vuxna karaktären i *I bland regnar det...* uppvisar tecken som stämmer in på bipolär sjukdom vilket även finns med i World Health Organizations definition av depressiva sjukdomar. Sjukdomen kännetecknas av perioder av depression varvat med mani där personen har ett förhöjt eller irriterat stämningssläge, är överaktiv och pratar mycket m.m. (ibid.).

3.4 Metodens tillförlitlighet och äkthet

Då vår undersökning är en kvalitativ undersökning har vi valt att utgå från Lincoln och Gubas begrepp tillförlitlighet och äkthet (Bryman 2011). Begreppet tillförlitlighet innefattar aspekterna trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och konformitet (ibid.). Med trovärdighet menas att forskningen utformats korrekt enligt de regler som finns samt att forskaren återkopplar till respondenterna för att säkerställa att den bild forskaren fått fram stämmer överens med respondentens. Med överförbarhet och pålitlighet i kvalitativ text menas att beskrivningar av tillvägagångssätt och studieobjektet är så utförliga som möjligt för att ge en tydlig bild av vad som gjorts, hur det gjorts, och vad det är som faktiskt observerats. Med

konformitet menas att forskaren varit öppen med att det inte går att uppnå någon objektivitet i samhällsforskning och att forskaren försökt att inte medvetet låta värderingar eller övertygelser påverka studien (Bryman 2011). Lincoln och Gubas andra huvudbegrepp “äkthet” avser hur respondenterna påverkas av studien samt hur resultatet återkopplas till respondenterna. Begreppet inkluderar även frågan om huruvida studien ger en rättvis bild av det som studeras (*ibid.*).

Vi bedömer att uppsatsens tillförlitlighet och äkthet är hög eftersom vi beskriver vårt tillvägagångssätt och metod så utförligt som möjligt samt refererar till vårt empiriska material löpande genom citat och bild. Detta gör det även möjligt för läsaren att bedöma om vår tolkning är rimlig eller inte. Vi har fört en diskussion kring studiens brister och begränsningar. Då vår studie saknar respondenter är den aspekten av begreppet äkthet inte av relevans.

3.5 Genomförande

Det speciella med bilderboken är att den kan bygga lika mycket eller t.o.m. mer på bild än på text. Bilderbokens spektra sträcker sig från att bild och text inte alls stämmer överens till att de intar ett förhållande där bild och text hör samman och måste ses som en helhet (Nikolajeva 2000). Således måste vi undersöka vad både bild och text säger för att göra empirin rättvisa. Vi har använt oss av Dahlborg Lyckhages (2006) tillvägagångssätt för att bearbeta och systematisera vårt textmaterial. Dahlborg Lyckhages tillvägagångssätt består i att först analysera textens helhet, därefter textens delar och slutligen ny helhet utifrån de teman som framkommit i studiet av textens olika delar (*ibid.*). Dahlborg Lyckhage presenterar detta tillvägagångssätt i förhållande till att analysera narrativer i form av text (*ibid.*). Då vår empiri även består av bilder har vi kompletterat detta tillvägagångssätt med Painter, Martin och Unsworth tillvägagångssätt som är användbart för att analysera narrativ i bild. Painter, Martin och Unsworths (2013) tillvägagångssätt går ut på att fokusera på tre aspekter i bilden: karaktär, handling samt omständigheter. Genom karaktärens attribut, vad som utspelas i handlingen samt vad som finns i bakgrunden får läsaren en bild av karaktärens identitet (*ibid.*). Ett viktigt inslag i tillvägagångssättet är studerandet av symboliska attribut. Symboliska attribut är de

symboliska inslagen i bilden som hjälper läsaren att läsa in andra underliggande betydelser i berättelsen än de som framkommer i texten (Painter, Martin och Unsworths 2013).

Vi har läst bilderböckerna tillsammans och tittat på bilderna som en helhet, därefter läst texten och tittat på bilderna var för sig. Texten har vi sedan studerat utifrån teman i förhållande till vår teori. Vi gick igenom texten sida för sida och markerade ord vi tyckte var viktiga i förhållande till normalitet, genus samt moderskap. Vi sammanfattade även våra tankar och uppfattningar efter varje sida. Slutligen sammanfattade vi varje bok utifrån de textstycken som relaterade till normalitet och genus. I studiet av bilderna har vi använt Painter, Martin & Unsworth (2013) analysschema där vi utgått från följande kategorier för att få fram vad som sker:

- Första intryck
- Karaktär
- Process/handling
- Omständigheter/bakgrund
- Färg

Inom aspekten karaktär lägger Painter, Martin & Unsworth (2013) fokus vid bl.a. förekomsten av symboliska attribut, attribut och metaforer. Vi har därför studerat förekomsten av dessa i bilderböckerna samt lagt extra fokus på metaforer. En annan aspekt i tillvägagångssättet av bildanalys är granskandet av handling. Ett begrepp som återkommer i Painter, Martin & Unsworth (2013) tillvägagångssätt är vektor. Vektorer visar på olika form av fysisk, verbal och mental handling genom t.ex. blickar och riktningar (*ibid.*). Vi har därför under kategorin Process/handling försökt studera vad som händer i bilderna, vilka blickar som riktas mot karaktärerna och hur karaktärerna rör sig (eller inte rör sig).

I omständigheter och bakgrund ligger fokus på bakgrunden (Painter, Martin & Unsworth 2013). Bakgrundens funktion är att vara den visuella platsen där berättelsen utspelas. I undersökandet av bakgrund finns även förhållandet mellan karaktärer och bakgrund. Olika bakgrund kan framhäva skillnader mellan karaktärer. Vid en förändring i bakgrunden kan detta visa på en förändring hos

karaktären eller i berättelsen (Painter, Martin & Unsworth 2013). Vi har därför under omständigheter och bakgrund försökt titta på var berättelserna utspelas och huruvida de förändras i förhållande till karaktärernas stämningssläge. Slutligen studerade vi även färger eftersom vi upplevde att det spelade stor roll för hur karaktärernas känslolägen uppfattades.

Efter att bild och text analyserats separat sammanslogs vi resultatet från våra två undersökningar i ett dokument med syfte att få fram en helhetsbild. Denna bearbetning har utgjort grunden till vår analys.

3.5.1 Ansvarsfördelning

Arbetet med uppsatsen har gjorts gemensamt. Vi har båda läst in oss på vår empiri och den text vi producerat är gemensamt skriven och behandlad. Dels genom att vi befunnit oss på samma geografiska plats och dels genom att vi simultant skrivit i samma elektroniska dokument. I de fall vi varit på olika geografiska platser har vi haft verbal kontakt samtidigt som vi simultant skrivit gemensamt i samma dokument. Vi har således valt att göra så mycket som möjligt tillsammans för att få en röd tråd i texten. Analysen har genomförts genom att vi gemensamt bearbetat empirin och skrivit analysen.

3.6 Etiska överväganden

Diskussioner kring hur forskaren ska förhålla sig etiskt till sin forskning har kommit att utgöra en central del i nutida forskning. Forskaren ses idag ha ett etiskt ansvar gentemot respondenterna och de personer som forskaren intervjuar eller studerar i sin forskning (Andersson & Swärd 2008). Då vår studie omfattar publikt material samt att vi i vår metod inte kommer i kontakt med personer som vi intervjuar innefattas denna studie inte av etiska överväganden.

4. Teori

I detta avsnitt redogörs de teoretiska begreppen: normalitet, genus och moderskap. I ursprungsläget hade vi de teoretiska begreppen normalitet samt stigma då dessa begrepp var intressanta för vår studie. Vår handledare avrådde oss från att använda begreppet stigma då detta är ett omstritt begrepp. För att utöka vår teoretiska grund valde vi därefter att använda även genus och moderskap då dessa visat sig vara centrala begrepp för det empiriska materialet.

4.1 Normalitet, normer och avvikande

Svensson (2007), Meeuwisse (2007) och Swärd (2007) redogör för hur begreppet normalitet hänger ihop med 1800-talets och 1900-talets eugeniska tankar om att det genom studiet av mäniskor gick att hitta avvikelse gentemot det normala med syfte att förbättra samhället och ”den mänskliga rasen”. Begreppet ”normalt” har fungerat som en slags social, kulturell referenspunkt till hur man som mäniska vill och ska försöka vara. Detta hänger dikotomt ihop med begreppet onormal; utan det onormala finns inte det normala och vice versa (Meeuwisse 2007; Svensson 2007; Swärd 2007).

Samhällets föreställningar om vad som är normalt och onormalt hänger ihop med våra normer som definieras som sociala informella regler (Johansson & Lalander 2013; Svensson 2007; Östnäs 2007). Normer skapas socialt av mäniskor som gemensamma referensramar för att förhålla sig till verkligheten (Hilte 1996; Nilsson 1996). Normer finns på flera nivåer i samhället, dels på en rättslig nivå och på en generell samhällsnivå. På rättslig nivå återfinns normer i lagar som talar om vad vi får och inte får göra i samhället (Baier & Svensson 2009). I samhället återfinns generella sociala normer vilka påverkar hur mäniskor väljer att bete sig, agera samt handla (*ibid.*). Normer märks oftast tydligast då någon bryter mot dem och agerar avvikande gentemot den rådande sociala normen i samhället (Svensson 2007). Normer är kontextberoende och skiljer sig åt i olika samhällskulturer och samhällsgrupper (*ibid.*). Baier och Svensson (2009) menar att det som är gemensamt för alla normer är att de visar på någon form av ”handlingsregler samt värderingsgrundvalar” (Baier & Svensson 2009 s. 40). Begreppet norm är vanligt

att använda i förhållande till människors beteende, men trots detta finns ingen tydlig gemensam definition på normalitet (Baier & Svensson 2009).

Becker (2007) använder sig av en socialkonstruktivistisk syn på avvikande och ser avvikande som något socialt konstruerat. Enligt Beckers definition är det avvikande beroende av samhällets regler och normer (*ibid.*). Vad som ska anses som avvikande beror på omgivningens kontextberoende reaktioner. Som exempel nämner Becker att samhället gör skillnad på olika kategorier av människor. Även om två personer begår samma norm- eller regelbrott bedöms de olika beroende på hur de kategoriseras utifrån t.ex. klass, kön och etnicitet (*ibid.*). Olofsson och Sjöström diskuterar avvikande i förhållande till samhällsroller på liknande sätt som Becker. Enligt Olofsson och Sjöström har alla individer i ett samhälle en eller flera roller att upprätthålla t.ex. mamma, yrkesroller osv. De som inte passar in i samhällets olika roller får stämpeln avvikande (Olofsson och Sjöström 1993).

Becker (2007) kopplar även avvikande till sjukdom; något som är sjukt i förhållande till det friska. Hilte (1996) beskriver sjukdom som ett legitimt normbrott. Den sjuke bryter mot normen genom att inte uppfylla de sociala skyldigheterna som finns i samhället i form av att t.ex. vara yrkesverksam (*ibid.*). Att vara sjuk och inte jobba blir således något normativt i sig. Karlsson (2012) ställer det sjuka och friska i förhållande till normalt och onormalt när han diskuterar avvikande beteende i förhållande till psykisk sjukdom. Karlsson menar att normala faktorer i högre grad återfinns hos psykiskt friska än psykiskt sjuka personer (*ibid.*). En psykiskt frisk människa anses kunna kontrollera sitt beteende och sina impulser så att de inte bryter mot sociala normer. Vidare anser Karlsson att psykiskt friska har en självinsikt i att man förstår sig själv och sina behov till skillnad från en psykiskt sjuk individ. Ett annat kriterium som Karlsson (2012) tilldelar psykiskt friska men inte psykiskt sjuka är förmågan till produktivitet: "Normala människor har för det mesta tillräckligt med energi och psykisk styrka för att kunna vara produktiva, t.ex. sköta sina barn, arbeta och studera" (Karlsson 2012 s. 560).

Nackdelen med begreppet normalitet är att det är ett omtalat begrepp utan tydlig definition som inkluderar många olika aspekter av normer. Normer som begrepp

har fått kritik då det inte finns en konsensus bland forskare kring hur de uppkommer och hur dessa efterföljs (Baier & Svensson 2009).

4.2 Genus

Skillnaden mellan genus och kön är svårbegriplig och omdiskuterad. Holm (1993) redogör för uppdelningen kön och genus i sin avhandling *Modrande & Praxis*. Holm menar att vi vid födseln tilldelas ett kön i form av ett “är” och att detta “är” förknippas med ett “bör”. Vi kopplar förväntningar till könet och talar i benämningen kvinnligt och manligt. Detta “är” är benämnt kön och “bör” är synonymt med genus som även kallas för socialt kön. (ibid.)

Butler (2007) ifrågasätter kön och genus och ställer sig frågande till att kön skulle vara kroppsligt och att genus är kulturella betydelser som den könade kroppen antar. Butler menar på att kön och genus inte behöver vara kopplade till varandra och att genus är socialt konstruerat. Butler ifrågasätter därmed könet som något biologiskt och orubbligt. Genom att bryta bilden och frigöra genus från tanken om genus som den kulturella betydelsen av könet menar Butler att det det kvinnliga och manliga blir flytande. Det som konstrueras som manligt kan på detta sätt likväl kopplas till det kvinnliga könet och vice versa. Butler diskuterar även kroppen och innebördens av konstruktion. Butler menar att kroppen liksom genus bör göras flytande och frigöras från tanken på kroppen som något deterministiskt. Vidare menar Butler att kroppar blir till i den stund som de blir kopplade till genus (ibid.). Samma företeelse, att kropp och genus hör ihop och att båda är socialt konstruerade i sociala praktiker kallar Connell (2009) för socialt förkroppsligande (Connell 2009).

Connell (2009) ser genus som en typ av socialt förkroppsligande av kön som genom samspelet mellan kroppsliga och sociala processer utgör en arena där de kulturella kategorierna man och kvinna skapas. Identiteterna kvinnligt och manligt är således inget man föds in i utan snarare något man blir genom att göra. T.ex. nämner Connell hur kvinnor och män klär sig olika, har olika toaletter och är uppdelade i kvinnliga och manliga lag inom sporten (Connell 2009).

Det kvinnliga och manliga är genuskonstruktioner som ständigt reproduceras och manifesteras i samhället som två motsatser. Connell (2009) menar att synen på vad som är kvinnligt och manligt är så pass invand och manifesterad att de ses som naturliga tillstånd. Den som bryter mot det typiskt kvinnliga eller manliga ses därför som onaturlig och onormal (Connell 2009).

Föreställningarna om genus och kön handlar enligt Holm (1993) utifrån ett socialkonstruktivistiskt synsätt om hur vi uppfattar genus, vilka kön vi tar för givna och vilket genus vi förknippar könen med. I våra föreställningar om vad våra kön är finns en inneboende uppfattning om hur könen bör vara (*ibid.*). Samhällets konstruktion av kön och genus befästs hos människan redan som barn genom vuxnas handling och språk (Holm 1993; Matsson 2016). Exempelvis tilltalas små barn olika beroende på kön utifrån förväntningar om kön och genus. (Holm 1993; Matsson 2016). En kvinna associeras med typiska yttere kvinnliga attribut så som ”feminin” gångstil, sminkat utseende och ”kvinnlig” klädstil. Män associeras med motsatta attribut (Mattsson 2016). Holm lyfter fram synen av att genus inte bara är något man själv kan välja att inte omfattas av. Oavsett egen ståndpunkt kommer individen fortfarande associeras med ett visst kön av omgivningen eftersom individen inte ensam kan avskaffa genus i samhället (Holm 1993).

4.3 Moderskapet och den perfekta modern

Enligt Ruddick är moderskap att ta hand om ett barn och axla ansvaret för ett barn på ett sådant sätt att det integreras med den vuxnes identitet (Ruddick 1990). Moderskapet är i mångt och mycket en symbol för omsorg och Ruddick menar att vara moder är att ta på sig ansvaret för ett barns välbefinnande vilket innebär att uppfylla barnets behov av kärlek, närhet, trygghet, mat och en bra hemmiljö (hushållsarbete). Moderskap handlar enligt Ruddick om att leva upp till samhällets och barnets krav på att tillförsäkra överlevnad och tillväxt genom att vara vårdande, uppfostrande och kärleksfull (*ibid.*). Chodorow och Ruddick påpekar att det faktiska görandet av moderskap inte alls behöver utföras av en kvinna då omsorg i kontexten moderskap inte på något sätt är en exklusiv förmåga kopplad till

kvinnliga könet, dock görs det en kulturell koppling mellan moderskap, kvinnan och det kvinnliga (Chodorow 1999; Ruddick 1990).

Bilden av den goda och självuphoffrande modern utgörs av synen på moderskapet som något naturligt kvinnligt, något som ska uppfylla hela kvinnans värld till den grad att hon offrar sig själv för moderskapets roll (Brembeck 1998). Talet om den perfekta mamman uppstod i mitten på 1900-talet då modersrollen glorifierades och sågs som samhällets stöttepelare som uppfostrade och tog hand om nationen (*ibid.*). Synen på det perfekta moderskapet utgörs av bilden av kvinnliga mammor som närande och osjälviska som alltid ska finnas där för barnet med stöd, tröst och värme (Brembeck 1998; Haavind 1974; Åström 2016). Som Lövgren uttrycker det “att vara kvinna överskuggas av mamma-uppdraget” (Lövgren 2016 s. 10).

Ruddick menar att den idealiserade bilden av den goda modern exkluderar många verkliga mödrar i sitt moderskap då de inte kan leva upp till den glorifierade bilden (Ruddick 1990). Det orimliga moderskapsidealet gör inte sällan att många mödrar känner skuld och skam och känner sig dömda av omgivningen (Haavind 1974; Ruddick 1990). Greer (1999) menar att mödrar i själva verket ofta blir skuldbelagda från det att barnet är fött. Allt som går fel i barnens liv skylls på mamman. Antingen att mamman skapat en dålig anknytning till sitt barn, att mamman gett sitt barn för mycket uppmärksamhet eller för lite m.m. (*ibid.*).

Johansson (2014) problematiserar den normativa bilden av moderskapet i sin avhandling *I moderskapets skugga*. Johansson myntar begreppet moderskapsnormativitet och menar att den normativa bilden av moderskap förknippas med bilden av det heterosexuella reproduktiva paret där vikt läggs vid biologiska band och att det finns en förväntan på kvinnor som grupp att de vill och kan bli mammor. Johanssons avhandling visar på att varken alla kvinnor kan eller vill bli mammor, vidare visar Johansson på hur den normativa bilden av moderskapet bärts upp av institutionella och sociala praktiker som verkar exkluderande. Ensamstående föräldrar, surrogatmödrar, styvföräldrar och föräldrar som bryter mot heteronormen är alla exempel som inte innehålls i det normativa moderskapet (Johansson 2014).

Det går att debattera för att begreppet det perfekta moderskapet är gammalmodigt och att det för tankarna till att det finns någon slags rangordning mammor emellan där en sorts mammor är bättre än andra. Att diskutera moderskap som något som går att ranka och som något exklusivt kvinnligt klingar inte väl med dagens svenska samhällsklimat och den normkritiska diskurs som förs kring föräldraskap. Att vi valt att använda oss av begreppet moderskap beror på att det enligt oss framgår tydligt av empirin hur moderskap görs i bilderböckerna.

5. Analys

I analysen presenteras först gemensamma drag i framställningen av depression-i bilderböckerna. Därefter presenteras huvuddelen av vår analys som utgår ifrån normalitet, genus samt moderskap. Då karaktärerna i de flesta fall inte fått någon diagnos i boken har vi utgått ifrån att de uppvisar depressiva drag.

Vi har valt att benämna aktörerna i bilderböckerna lite olika. Mammorna har inte fått något namn i bilderböckerna. Då ordet mamma är starkt förknippat med innebördens av att vara mamma har vi valt att försöka förhålla oss objektiva till de vuxna karaktärerna i vår analys. Detta genom att istället använda begreppet "den vuxna karaktären" i den mån det går. På detta sätt kan vi även inkludera Pettson. Vid citat eller i direkt anslutning till citat har vi valt att använda citatets benämning på den vuxna karaktären.

Gemensamt för samtliga bilderböcker är den vuxna karaktärens förändring och stämningssläge, vilket visas främst i bild genom ansiktsuttryck, kroppsspråk, handling, färger, utseende och metaforer. De vuxna karaktärernas stämningssläge framställs inte statiskt utan rör sig mellan ledsen och glad och vice versa. (Nordqvist 1987 s. 2-4, 15, 21-22; Galli & Molid 2015 s. 2, 5, 7-8, 10, 18-23; Dahle & Nyhus 2012 s. 2-4, 6, 8-12, 28-30; Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 2, 6, 18, 21, 27, 29).

Figur 1: (Nyhus 2012 s. 6) och figur 2: (Molid 2015 s. 2). Mammornas utseende, ansiktsuttryck och kroppsspråk när de är deprimerade i *Mammas hår* och *När mammas tankar ändrade färg*.

Metaforer i form av symboler, objekt och färger är ett återkommande inslag i bilderböckerna som visar på de vuxna karaktärernas stämningsläge. Den vuxna karaktärens hatt i *Stackars Pettson* (Nordqvist 1987) samt de vuxna karaktärernas hår i *Mammas hår* (Dahle & Nyhus 2012) och *Ibland regnar det...* (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008) är exempel på metaforer som ständigt återkommer. Beroende på hur den vuxna karaktärens sinnesstämning är förändras objekten, på så sätt blir de olika objekten metaforer för hur de vuxna karaktärerna mår. Den vuxna karaktärens hår i *Mammas hår* blir tovigt och tappar volym samtidigt som det flyttar in monsterkråkor i håret (Dahle & Nyhus 2012 s. 10-12). I *Stackars Pettson* är det den vuxna karaktärens hatt som ändrar form och färg från rund till spetsig och orange till brun (Nordqvist 1987 s. 1-2, 4, 8, 21-22). Även den vuxna karaktärens klädsel i *Ibland regnar det...* varierar efter mående; den vuxna karaktären har en gul klänning med mycket blommor på när hon inte är nedstämd (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 3-8), en blå klädsel vid ett till synes maniskt tillstånd (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 11, 13-14) samt en grön och utan blommor när den vuxna karaktären är deprimerad, orkeslös och initiativlös (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 27).

Det finns även subtila metaforer i bakgrunden av bilderna. I *Mammas hår* finns det t.ex. ett halsband som går från att vara helt till att vara sönder när den vuxna karaktären går mellan att vara glad till ett annat stämningsläge (Dahle & Nyhus 2012 s. 2, 8). I *När mammas tankar ändrade färg* finns det istället en blomma som slokar när den vuxna karaktären inte orkar göra något och tänker melankoliska tankar, för att sedan i slutet av boken när den vuxna karaktären mår bättrestå rakt (Galli & Molid 2015 s. 2, 5, 20). I *Ibland regnar det...* används blommor och färger för att symbolisera den vuxna karaktärens stämningsläge, såväl när hon är flamboyant (uppseendeväckande i uttryck och klädsel) och befinner sig på en stor del av uppslaget (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 5-6, 12-14, 31-32), som när hon ligger i sängen i bildens periferi och stirrar upp i taket (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 21-22).

Mörka nyanser och färger återfinns överlag i de lägen karaktärerna är nedstämda medan ljusa inslag blir påtagligt när karaktärerna inte är nedstämda (Nordqvist 1987 s. 8, 10, 21-22; Dahle & Nyhus 2012 s. 1-4, 7-8; Anclair & Tollerup-Grkovic

2008 s. 1, 9, 21, 23; Galli & Molid 2015 s. 1-3, 17-20). Inte sällan används även vädret som referens på hur karaktärerna mår (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 21; Nordqvist 1987 s. 8). När det regnar mår karaktärerna i regel dåligt (*ibid.*). På samma sätt som regn används synonymt med när karaktären mår dåligt används solen som exempel på när karaktären mår bra, såväl i text som bild (Galli & Molid 2015 s. 20; Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 27, 32). I *Mammas hår* blir t.ex. den vuxna karaktärens hår en förlängning av solen då ljuset i bilden utgår från hennes hår (Dahle & Nyhus 2012 s. 3-5, 29-30).

5.1 Normalitet

För att få fram bilderböckernas framställning och syn på vad som ses som normalt och inte har vi utgått ifrån ordval i bilderböckerna, vår upplevelse av omgivningens reaktion i bilderböckerna samt förändringar som vi kan se i karaktärernas och omgivningens interaktion och beteende. Vi har framförallt försökt förhålla oss till hur de vuxna karaktärerna framställs som deprimerade och hur omgivningen reagerar och sedan jämfört detta med när de inte framställs som deprimerad. Vi har därför delat upp denna del av analysen utifrån följande:

- förändrad personlighet och förändrat beteende
- Interaktion mellan den vuxne och barnet/katten
- Interaktion/reaktion med omgivningen och omvärlden

5.1.1 Förändrad personlighet och förändrat beteende

I samtliga bilderböcker förändras stämningsläget mellan det normala och det avvikande hos de vuxna karaktärerna; från att vara normala och företagsamma, glada och ta initiativ till att vara avvikande genom att vara nedstämda, slutna och sakna förmåga att fokusera och vice versa. Detta visas tydligt i *Ibland regnar det...* när Fia uttryckligen säger:

Det är liksom som om jag har två mammor, en glad och sprallig
som hittar på en massa roliga saker och en urtråkig och dötrist

mamma som inte vill någonting... (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 19).

Genom ord som “dötrist” och “urtråkig” framställs den vuxna karaktärens tillstånd som extra negativt. Det är extra trist och tråkigare än tråkigt, vilket skapar en negativ förstärkning av orden och därmed en negativ association till den vuxnes tillstånd. Orden sprallig och glad associeras till något positivt vilket gör att det går att argumentera för att den glada och spralliga mamman ses som bättre än den som uppvisar deprimerande drag (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 19). Mamman bär på detta sätt upp två olika tillstånd genom sitt mående där det ena går att se som mer positiv i förhållande till det andra. Genom ordvalen konstrueras mammans negativa tillstånd som avvikande vilket går att koppla till Beckers tankar kring avvikande som något socialt konstruerat (Becker 2007).

Vad som ska ses som onormalt och normalt i förhållande till de vuxnas depressiva tillstånd uttrycks tydligt i *När mammas tankar ändrade färg*:

Det är något konstigt med Max mamma. Något märkligt. Något annorlunda (Galli & Molid 2015 s. 1).

Något annorlunda har flyttat in i hans mamma. Något trött. Något tråkigt. Något ledset (Galli & Molid 2015 s. 6).

Ord som annorlunda, konstigt och märkligt markerar att den vuxna karaktärens ändrade beteende inte är normalt eftersom dessa ord står i ett motsatsförhållande till varandra på det sätt som Meeuwisse (2007), Svensson (2007) och Swärd (2007) menar. Ord som annorlunda och konstig omöjliggör således en normal syn på beteendet. Att något annorlunda flyttat in i Max mamma pekar på att den vuxna karaktären agerar främmande för Max (Galli & Molid 2015 s. 1, 6). Det är inte det Max är van vid och därfor blir framställningen att den vuxna karaktären är onormal i förhållande till dennes tidigare beteende.

Att Fia uttrycker att hon har två mammor (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 19) samt att författarna i *När mammas tankar ändrade färg* beskriver att något annorlunda flyttat in hos sin mamma (Galli & Molid 2015 s. 1, 6) skapar även en

bild av att det inte är mammorna i sig som är förändrade, det är tillfälligt och något som går att särskilja från mammorna som individer. Bilderböckerna *Ibland regnar det...* och *När mammas tankar ändrade färg* förmedlar således att det inte är de vuxna karaktärerna i sig som förändras utan något som flyttat in hos dem och påverkat deras personlighet och beteende. På samma sätt framställs Max mamma och hennes depression.

Nu blir Max arg. Arg på att det blivit mörkt i mammas huvud. Arg på att hennes tankar är svarta (Galli & Molid 2015 s. 18).

Det som mår dåligt hos Max mamma är tankarna, inte den vuxna karaktären i sig, vilket gör att depression framställs som någonting man får, inte någonting man är.

Författarna till *När mammas tankar ändrade färg* (Galli & Molid 2015) normaliseras även depression genom narrativen. Max pappa förklarar t.ex. depression med att alla har tankar i olika mörka och ljusa nyanser:

Pappa säger att alla har ljusa och mörka tankar. När det är ljusa känner vi glädje och när det är mörka känner vi oss ledsna. I mammas huvud är det nu bara mörkt och regnigt. Då kan det vara svårt att tro att solen kommer tillbaka även fast den alltid finns bakom molnen. Max tänker att mamma ändå är mest frisk. Hon har starka ben att gå på och har armar som kan krama. Och när han sitter i hennes knä luktar hon mamma. Det är faktiskt bara hennes tankar som har fel färg och inte mår riktigt bra (Galli & Molid 2015 s. 22).

Delar av det depressiva tillståndet normaliseras även i den bemärkelse att det förklaras som något som alla kan drabbas av och att de känslor som förknippas med en depression är normala:

Emma [Max skolsyster] säger att alla är trötta och ledsna ibland men om man är det en längre tid kan det vara en depression. Vid en depression mår tankarna inte bra och man tänker därför inte som vanligt (Galli & Molid 2015 s 17).

Ordvalet “inte som vanligt” visar att tankarna skiljer sig från de tankar som man vanligtvis har. Ordvalet konstruerar således att tankarna är ovanliga vid en depression enligt Meeuwisse, Svensson och Swärdts respektive diskussioner kring konstruktionen av det onormala utifrån det normala (Meeuwisse 2007; Svensson 2007; Swärd 2007).

I samtliga bilderböcker visas även denna skillnad mellan det onormala “ovanliga” och normalt “vanliga” tydligt i bild och i konkreta metaforer. I *När mammas tankar ändrade färg* går den vuxna karaktärernas ansiktsuttryck från att mungiporna pekar neråt och ögonbrynen är uppgivna när hon är deprimerad till att hon ler med öppen mun och kisande ögon (Se figur 6 & 7) (Galli & Molid 2015 s. 5, 7-8, 20-22). I *Mammas hår* beskrivs den vuxna karaktärens depression genom håret och dess förändringar. Då den vuxna karaktären visar avsaknad av depressiva drag är det sol i håret samtidigt som det sjunger och skrattar:

Mamma kommer till Emma. Mamma har sol i håret. Skratt i håret.
Det snälla håret. Det glada håret som viftar och vinkar. “Hör hur
håret skrattar”, säger Emma och då skrattar Mamma också (Dahle
& Nyhus 2012 s. 3).

Detta i kontrast till när den vuxna karaktären uppvisar depressiva drag:

Solen är borta. Allt som finns kvar är hår, trassel och testar, buskar
och snår [...] Tänk om det kväver oss! (Dahle & Nyhus 2012 s. 10).

Håret förändras i bild parallellt med den vuxna karaktärens mående genom hela boken från att vara lent och ha lockar med mycket volym när den vuxne karaktären är glad och interaktiv till att bli stripigt, grovt och mörkt när den vuxne karaktären uppvisar depressiva drag (Dahle & Nyhus 2012 s. 15-16).

I *Stackars Pettson* framställs den vuxna karaktärens onormala depressiva tillstånd genom både handling och utseende. Hatten ändrar form och färg från att sloka ner för öronen när han är uppgiven (Nordqvist 1987 s. 8) till att vibrera och vara spetsig när han är arg (Nordqvist 1987 s. 4-6). Den vuxna karaktärens kroppsspråk speglar

även att karaktären är deprimerad då han hänger över bordet och blickar ut genom fönstret samtidigt som han i texten tycker synd om sig själv och inte har lust med någonting:

-Usch, vilken dag, sa han. I dag är jag på riktigt dåligt humör. Jag har inte lust att göra nånting [...] Jag vill bara sitta här hela dan och tycka synd om mig själv (Nordqvist 1987 s. 2-3).

I bilderboken *Ibland regnar det...* förändras den vuxna karaktärens personlighet på flera sätt i förhållande till hennes mående. Boken skiljer sig från övriga bilderböcker genom att den vuxna karaktärens normala tillstånd inte utvecklas linjärt från onormal till normal som i de andra bilderböckerna. Den vuxna karaktären har tre tillstånd i boken, ett tillstånd då hon är väldigt social, högljudd och flamboyant, ett deprimerat och ett där hon är social och aktiv. Det två första ses som onormala i kontrast till det sistnämnda tillståndet (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 3-7, 11, 13-14, 21-23, 27, 29-31).

I början av boken är den vuxna karaktären med på Fias första skoldag. Utan att hon blir tillfrågad ställer hon sig upp och förklrar Fias namn, när fröken frågar Fia vad hon vill bli kallad. Den vuxna karaktären är väldigt verbal, social och livfull på ett sätt som framställs som konstigt och onormalt (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 3-7):

“Jo, förstår ni. När jag efter stor möda hade fött denna fantastiska lilla mänskliga så såg hon precis ut som en ängel med kolsvart hår. Jag bara kände att hon skulle heta Ängelin.” Jag satt och sög på en hårtofs och kunde inte förstå hur mamma kunde babbla på så där utan att vara det minsta blyg. [...] Nu hade alla barnen för länge sedan tröttnat på mammas långa historia om mitt namn, och de pratade med varandra istället. Men mamma bara fortsatte att berätta... Jag blundade och sade tyst för mig själv, “tappa rösten, tappa rösten, tappa rösten”, men inget hände (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 4-6).

Mamman går i exemplet ovan utanför den rådande normen i klassrummet vilket visas i Fias reaktion och önskan om att hon ska sluta prata. Detta på ett sätt som är

förenligt med teorin kring normer (Baier & Svensson 2009; Hilte 1996; Johansson & Lalander 2013; Nilsson 1996; Svensson 2007; Östnäs 2007).

När den vuxna karaktären är deprimerad i *Ibland regnar det...* framställs hon i skarp kontrast till tidigare. Hon ligger i sängen, med små otydliga ögon och överkastet i en blek nyans av grönt ända upp till hakan (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 21, 27). Hon är för övrigt färglös och fåordig och beteendet ses som konstigt av Fias kompis som frågar Fia varför hennes mamma ligger i sängen (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 24).

“Varför ligger din mamma bara i sängen”, frågade Klara en dag i bilen påväg till badhuset. “Hon säger att hon måste det, att kroppen inte vill gå upp och att ingenting känns roligt och att hon bara är så trött”, sa jag. “En mamma kan ju inte bara ligga hela dagarna”, sa Klara. “Min kan det”, sa jag. Jag tycker att det är hemskt när mamma bara ligger där (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 24-25).

Fia legitimerar att mamman inte kan arbeta för att hon är sjuk på samma sätt som Hilte när han pratar om sociala skyldigheter och legitimiteten hos sjuka att inte vara produktiva. Mamman är på detta sätt normativ eftersom hon beter sig som förväntat utifrån sin sjukdom samtidigt som hon är icke-normativ för att hon uppfattas som konstig (Hilte 1996).

5.1.2 Interaktion mellan den vuxna karaktären och barnet/katten

När de vuxna karaktärerna i bilderböckerna är deprimerade förändras interaktionen med barnet/katten. Då den vuxna karaktären mår bra finns en öppen, närvarande och responsiv relation till barnet och/eller katten. När karaktären uppvisar depressiva drag framträder det motsatta.

I *Stackars Pettson* beskrivs detta med: “gubben var på gott humör igen och pratade och var precis som vanligt” (Nordqvist 1987 s. 21). Det vanliga och normala är således att Pettson är på gott humör, samtalar och interagerar med Findus. Motsatsen till den öppna Pettson visas i början av boken i bild då Pettson inte ser mot Findus (Nordqvist 1987 s. 1, 3). Senare går den slutna och nedstämda

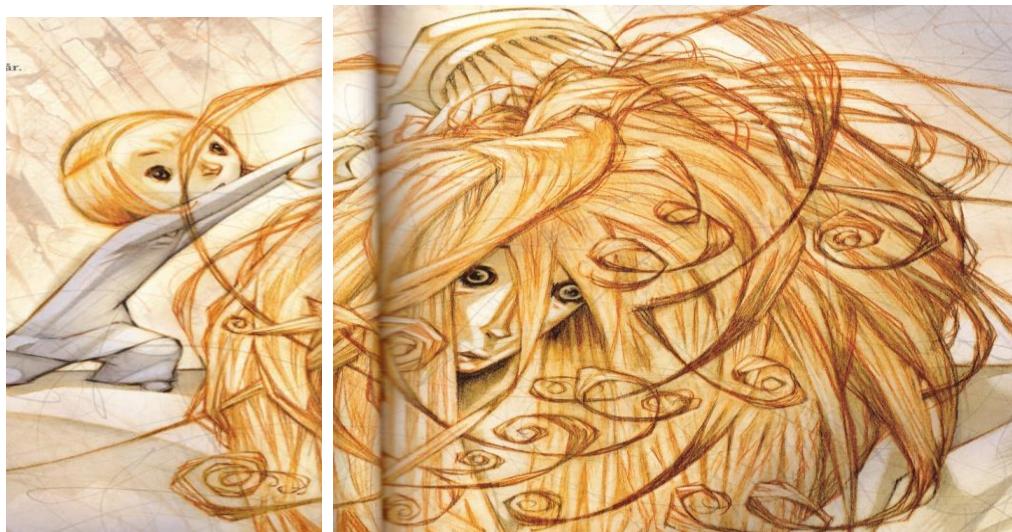
sinnesstämningen över i irritation och Pettson börjar istället agera utåt och vill vara ifred när Findus gör sin närvoro påmind genom att plinga i kaffekoppar och välta stolar, vilket visas i både handling i bild och i texten (Nordqvist 1987 s. 4-6). Pettson agerar genom att skrika och slå knytnäven i bordet:

För varje skrammel drogs Pettsons ögonbryn ihop mer och mer och redan efter fem skrammel och ett pling blundade han med hela ansiktet och röt till: -LÅT BLI DET DÄR! Jag tål inte såna ljud när jag är på dåligt humör. Idag vill jag ha det lugnt och tyst. Sätt dig nu ordentligt på din stol och drick ditt kaffe och håll dig i skinnet! (Nordqvist 1987 s. 4).

BRAK! stolen trillade omkull [...] Pettson skrynkade ihop hela ansiktet och höll för öronen, så slog han näven i bordet och röt så att skägget fladdrade:

-NU FÅR DET VARA NOG! SKA DU VARA HÄR INNE SÅ FÅR DU GÅ UT! JAG VILL INTE HÖRA NÅGOT OVÄSEN, INGEN SÅNG, INGET BABBEL, INGENTING! JAG ÄR PÅ DÅLIGT HUMÖR OCH JAG VILL VARA IFRED! (Nordqvist 1987 s. 6).

När den vuxna karaktären i *Mammas hår* mår bra gungar hon tillsammans med Emma samtidigt som hon håller om och ser leende på Emma (Dahle & Nyhus 2012 s. 1-4, 29-30). Då den vuxna karaktären uppvisar depressiva drag framträder raka motsatsen i beteende och sinnesstämning genom att hon blir frånvarande på flera sätt. Bl.a. då hon sitter på soffan och stirrar rakt ut i tomma intet medan Emma försöker borsta den vuxna karaktärens hår (se figur 3 & 4). Den vuxna karaktären har slutit sig helt och varken tittar på Emma eller visar tecken på att hon uppfattar att Emma är där (Dahle & Nyhus 2012 s. 11-12).

Figur 3 (Nyhus 2012 s. 11) & Figur 4 (Nyhus 2012 s. 12). Mammans utseende och ansiktsuttryck när hon är deprimerad i *Mammas hår* samt Emmas ansiktsuttryck och kroppsspråk när hon försöker borsta mammans hår.

Att den vuxne karaktären är introvert och psykiskt frånvarande blir särskilt tydligt när Emma klättrat in i sin mammas hår och ropar på mamman utan respons:

“Mamma”, ropar Emma, men Mamma hör inte, ingen hör. Vill inte höra, kan inte höra. För allting är bara testar och skuggor av testar, skuggor och moln och håret som gråter och gråter (Dahle & Nyhus 2012 s. 15).

Figur 5: (Nyhus 2012 s. 16). Emma i *Mammas hår* befinner sig i mammans hår som har ändrat form och gråter.

Första delen i *När mammas tankar ändrade färg* synliggör vad som ses som det normala i interaktion med barnet (Dahle & Nyhus 2012 s. 1).

Det är något konstigt med Max mamma. Något märkligt. Något annorlunda.[...] Det började en kväll när Max skulle sova. Hans mamma brukar alltid säga godnatt till honom. Hon brukar visa fina ord i hans öra. Ord som gör Max varm i kroppen. Ord som gör att han somnar lätt. Plötsligt en kväll så orkade hon inte. [...] Hon låter som hans mamma. Och när Max sitter i knä känns det som hans mamma. Men en dag är det något som är fel. Något annorlunda har flyttat in i hans mamma. Något trött. Något tråkigt. Något ledset (Galli & Molid 2015 s. 1, 3).

Att säga godnatt till Max och visa fina ord i hans öra är motsatser till det onormala frånvarande beteendet och framställs därför som normalt på det sätt som Meeuwisse, Svensson och Swärd resonerar kring det dikotoma förhållandet mellan det normala och det onormala (Meeuwisse 2007; Svensson 2007; Swärd 2007). Den vuxna karaktärens depressiva drag sammanfaller med frånvaron av interaktion

och responsivitet (Galli & Molid 2015 s. 5, 7, 9-10), vilket visas i bl.a. Figur 6 & 7 då mamman inte ser mot Max (Galli & Molid 2015 s. 7). Utifrån detta resonemang blir det normala tillståndet för den vuxna karaktären att må bra och interagera med Max och familjen (Galli & Molid 2015 s. 21-23):

Figur 6 (Molid 2015 s. 7) & Figur 7 (Molid 2015 s. 22). Mammans utseende, ansiktsuttryck, interaktion och kroppsspråk när hon är deprimerad respektive inte deprimerad samt interaktion med andra familjemedlemmar i *När mammas tankar ändrade färg*.

Interaktionen med barnet förändras även i *I bland regnar det...* när den vuxna karaktären uppvisar depressiva drag. Hon svarar kortfattat på Fias frågor och tittar inte på Fia utan stirrar upp i taket (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 22). Fia beskriver i boken *I bland regnar det...* att hon har en mamma som har två olika personligheter där den normala är att hon är glad och språllig och den onormala att hon inte vill göra någonting med någon:

Då ligger hon bara i sängen... Jag brukar försöka pigga upp henne med sånt som jag vet hon gillar, men på sängdagarna vill hon inget. "Mamma..." "... ska vi cykla till sjön och ha picknick?" "Nä, inte idag." "Vi kan baka bullar!?" "Nä, jag orkar inte." "Titta, jag har tagit fram färger, kom så målar vi!" "Nä, jag har inte lust" (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 21-22).

Det normala för Fia i bilderboken är således en mamma som är responsiv och öppen på samma sätt som med Emma och hennes mamma, Max och hans mamma samt Pettson och Findus.

5.1.3 Interaktion/reaktion med omgivningen och omvärlden

När den vuxna karaktären uppvisar depressiva drag i bilderböckerna visas detta även i interaktion med omvärlden samt omvärldens reaktioner på den vuxna karaktären.

Det normala tillståndet för en person med depression framställs med att personen inte vill eller inte kan förmå sig att interagera med omvärlden. Den vuxna karaktären är hemma och ligger eller sitter passivt i soffan eller sängen (Galli & Molid 2015 s. 5, 8; Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 21; Dahle & Nyhus 2012 s. 5-6, 8-10, 12; Nordqvist 1987 s. 1-4). Denna framställning stämmer överens med Karlsson som kopplar psykisk ohälsa till passivitet och ställer detta i motsats till den normala förmågan av interaktion och handlingskraft hos en psykiskt frisk individ (Karlsson 2012).

I *Stackars Pettson* uttryckes den vuxna karaktärens passivitet med avsaknad av lust:

Jag har inte lust att göra nånting [...] Jag vill bara sitta här hela
dan och tycka synd om mig själv (Nordqvist 1987 s. 2-3).

Detta visas även genom att den vuxna karaktären tittar ut genom fönstret och endast interagerar med Findus när Findus själv påkallar uppmärksamhet. Utöver Findus syns den vuxna karaktären inte interagera med omgivningen. Kaffe och bullar står t.ex. framme men den vuxna karaktären varken dricker kaffe eller äter bullar (Nordqvist 1987 s. 1-2).

Samma avsaknad av interaktion med omgivningen återfinns i *När mammas tankar ändrade färg* då den vuxne karaktären varken jobbar eller gör andra saker på dagarna utan ligger passiv i soffan vilket framställs som konstigt:

Sen blir det mer konstigheter. Mamma ligger mest och sover på dagarna. Hon går inte till jobbet. Hon låter kojan i vardagsrummet vara kvar i flera veckor. (Galli & Molid 2015 s. 6).

Figur 8 (Molid 2015 s. 6). Mammans kroppsspråk och rummets utseende när hon är deprimerad i *När mammas tankar ändrade färg*.

På samma sätt som Max mamma inte orkar städa utan ligger passiv i soffan orkar Emmas mamma i *Mammas hår* inte att ta hand om hemmet:

Men mamma orkar inte laga mat, orkar inte gå och handla. Orkar inte? Vill inte? (Dahle & Nyhus 2012 s. 5).

I *Mammas hår* isoleras den vuxna karaktären av sitt hår som avskärmar denne mot omvärlden (se figur 9 & 10). Håret blir som en symbol för den vuxna karaktärens depressiva tillstånd och skapar en barriär mellan denne och omvärlden (Dahle & Nyhus 2012 s. 8).

Figur 9 (Nyhus 2012 s. 8) & Figur 10 (Nyhus 2012 s. 9-10). Mammans hår och kroppsspråk när hon är deprimerad i *Mammas hår*.

Oförmågan till interaktion med omvärlden återfinns även i *Ibland regnar det...* där den vuxna karaktären går från att interagera med omgivningen genom att kommunicera och ta plats (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 3-6) till att inte ens titta på andra karaktärer och istället stirra upp i taket och svara med korta meningar (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 21f).

Den vuxne karaktärens ord visar på att denne inte orkar eller inte vill göra någonting:

“Nä, inte idag.” [...] “Nä, jag orkar inte.” [...] “Nä, jag har inte lust” (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 22).

Dessa exempel visar på att personer med depression framställs som att de är slutna i sig själva, orkeslösa, viljelösa och frånkopplade sin omgivning. Detta i kontrast till den initiativförmåga och interaktion som finns när de inte uppvisar depressiva drag. Undantaget är den vuxna karaktären i Pettson som delvis avviker från denna framställning när han trots att han uppvisar depressiva drag är utåtagerande genom att bli arg och skrika på Findus (Nordqvist 1987 s. 5-6). Bilderböckerna återskapar

på detta sätt en normativ föreställning om att personer med depression är orkeslösa och icke-responsiva såsom Karlsson skriver (2012).

Omgivningen reagerar även mot de vuxna karaktärernas beteende när de uppvisar depressiva drag. Bakgrundskaraktärer i *Ibland regnar det...* uttrycker att det är något konstigt med Fias mammas beteende genom blickar och kommentarer. Då Fias mamma berättar om Fia:s namn för alla i klassen tittar de andra föräldrarna på mamman som om hon är konstig (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 4). Den vuxna karaktären är ovetande om att föräldrarna och barnen i klassrummet inte längre lyssnar på henne samt ovetandes om sin egen framställning eftersom hon fortsätter att tala högt och yvigt, vilket visas i bilden där den vuxna karaktären har en stor mun som det kommer en massa ord från (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 5-6). Senare i klassrummet sneglar en mamma med stora ögon i smyg på Fias mamma (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 7). Efteråt kommenterar en klasskamrat till Fia att hon tycker att Fias mamma är konstig:

“Jag tycker att din mamma är lite konstig”, sa Klara. “Tycker du?” sa jag. “Ja, hon bara håller på liksom. Som idag när hon berättade om ditt namn i skolan, då var hon ju lite konstig, tycker jag.” (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 10).

Den vuxna karaktärens beteende väcker reaktioner hos de övriga i klassrummet, vilket indikerar på att denne brutit mot normen och det normativa beteendet på det sätt som Svensson beskriver (Svensson 2007). På samma sätt uppträder den vuxna karaktären med ett icke-normativt beteende när hon och Fia badar. Den vuxna karaktären står naken med vatten upp till låren på en badplats och kastar med håret där ingen annan förutom ett litet barn badar naken, vilket får omgivningen att reagera i bild med höjda ögonbryn och blickar (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 17). Genom att omgivningen reagerar på mammans beteende synliggörs den rådande normen på det sätt som Svensson beskriver (Svensson 2007). Enligt Beckers definition är det avvikande beroende av samhällets regler och normer; vad som ska anses som avvikande beror på omgivningens kontextberoende reaktioner (Becker 2007). Utifrån dessa synsätt är mamman normbrytande i sitt beteende och går att ses som avvikande och onormal.

Utifrån omvärldens reaktioner framställs depression som något läskigt i samtliga bilderböcker förutom *Stackars Pettson*. T.ex. benämns och beskrivs Mammans hår i *Mammas hår* som läskigt:

[...]dit där det onda bor och det farliga väntar, de svarta kråkornas reden, de konstiga fåglarnas bon. Och kanske en drake med gula ögon. I mammas hår väntar det farliga och det onda bor där (Dahle & Nyhus 2012 s. 14).

Det blåser väldigt i skogen av hår, och håret vrålar och gungar och fräser. Det vilda håret, det vilda håret! (Dahle & Nyhus 2012 s. 19).

Samtliga barn reagerar på att den vuxna karaktären uppvisar depressiva drag med känslor av oro och rädsla i både bild och text. Emma “är rädd” (Dahle & Nyhus 2012 s. 15), Fia “tycker det är hemskt [...] jag är rädd att hon aldrig ska bli som vanligt” (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 25) och för Max “känns det som om hela Max fryser till is” (Galli & Molid 2015 s. 11). Emma reagerar genom att klättra in i den vuxna karaktärens hår för att försöka lösa dennes problem (Dahle & Nyhus 2012 s. 13) medan Max försöker fly undan det jobbiga genom att klättra så högt han kan på klätterställningen i skolan (Galli & Molid 2015 s. 13).

Karaktärerna i omgivningen försöker få den vuxna karaktären att må bättre. Fia och Max försöker göra sina mammor glada igen genom att föreslå saker som de vuxna karaktärerna tycker om att göra eller genom att vara extra snälla och hjälpsamma (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 22; Galli & Molid 2015 s. 9). Detta medan Findus blir envis och vill göra Pettson glad igen genom att fiska vilket han vet att Pettson vanligtvis tycker om att göra (Nordqvist 1987 s. 8-12).

Samtidigt som barnen och katten försöker göra det bättre för de vuxna karaktärerna upplever många av dem ilska. Max blir t.ex. arg på att mammas tankar är dumma:

Nu blir Max arg. Arg på att det blivit mörkt i mammas huvud. Arg på att hennes tankar är svarta. Max önskar att han kunde måla tankarna i en annan färg (Galli & Molid 2015 s. 18).

Och Fia på att Mamma inte vill göra någonting:

Men mamma, du vill ju ingenting. Måste du bara ligga där? Om du bara ligger där då går jag till Klara istället. [Fia kniper ihop ögonbrynen, ser sur ut, är röd i ansiktet och har knutna nävar - beskrivning av bild] (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 23).

Barnen visar även tendenser till att vilja hålla förälderns depressiva tillstånd hemligt eller att de skäms över sina mammors beteende. Max vill inte att det ska komma fram att mamman är sjuk:

All gråt som Max försökt gömma långt där inne kommer plötsligt fram i Emmas varma famn. Då kan Max inte hålla emot längre. För Emma berättar Max allt som han inte vill att någon ska veta om hans mamma. Att hon sover och är ledsen hela tiden. Att hon säger att hon aldrig kommer att må bra igen. Att hon faktiskt inte sagt några fina saker i hans öra på jättelänge. Att han hört pappa säga att mamma har en sjukdom. En *depression* (Galli & Molid 2015 s. 15).

Vidare vill Max inte ta med kompisar hem eftersom hans mamma är annorlunda och onormal eftersom hon alltid har en ledsen röst till skillnad från andra mammor:

Med den annorlunda mamman vågar Max inte tar med sig kompisarna hem. Han vill inte att Agnes och Otto ska se att hon ligger och sover mitt på dagen. Eller att de ska höra hennes ledsna röst. Alla mammor har nog en sådan röst ibland. Men Max mamma har den nästan hela tiden (Galli & Molid 2015 s. 10).

Även Fias beteende kan tolkas som att hon skäms för sin mammas beteende. I klassrummet när den vuxna karaktären flamboyant berättar om Fias namn utan att vara tillfrågad önskar Fia att mamma bara kunde vara tyst:

Jag blundade och sade tyst för mig själv, “tappa rösten, tappa rösten, tappa rösten”, men inget hände (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 6).

Barnens och kattens reaktioner speglar således en bild av att depression påverkar omgivningen, inte bara personen med depressiva drag. Framställningen av barnens och kattens reaktioner och känslor visar också på att man kan reagera och agera på olika sätt som anhörig i sådan situation.

5.2 Genus

Kön och genus framställs på olika sätt i bilderböckerna. Gemensamt är att karaktärerna med feminina namn tillskrivs könet kvinna genom att tillskrivas ett kvinnligt genus och pronomenet hon/henne på det sätt som Butler, Connell och Holm menar (Butler 2007, Connell 2009; Holm 1993), t.ex.: ”Emma är mammas flicka” (Dahle & Nyhus 2012 s. 3). Vi kommer i denna del av vår analys behöva förhålla oss till karaktärerna utifrån deras kön och genusroller på ett sätt där vi själva reproducerar bilderböckernas tillskrivning, detta eftersom vi vill visa på hur bilderböckerna förhåller sig till könsroller och genus. Vi kommer således i denna del benämna de vuxna karaktärerna vid mamma/mammor eller Pettson.

Karaktärer med maskulina namn som Max tillskrivs ett manligt genus och pronomenet han/honom som i exemplet: ”När Max kommer hem kramar han mamma extra länge” (Galli & Molid 2015 s. 19), samt genom klädstil, färger och leksaksval. Karaktären Findus i *Stackars Pettson* bär inte upp ett särskilt genus men könas likväld på samma sätt i och med att Findus tillskrivs pronomenet han/honom:

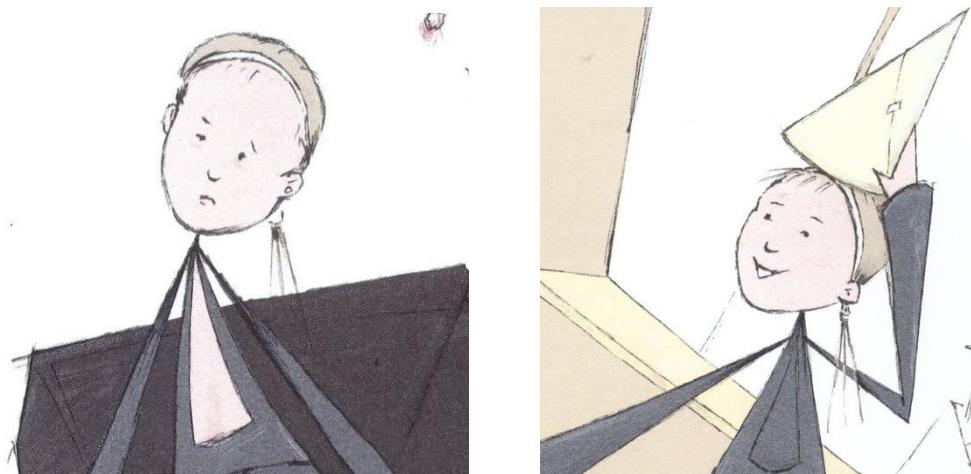
Katten Findus äremot var desto piggare. Han kunde inte sitta still ett ögonblick och det ville han inte heller. Han for runt på stolen (Nordqvist 1987 s. 2).

Den enda karaktär som inte könas med pronomen i någon av böckerna är Pettson, dock förknippas Pettson med ett manligt genus och kön då han har karaktäristika som skägg och benämns som ‘gubben’ (Nordqvist 1987 s. 8). Karaktärerna i bilderböckerna blir därmed genom klädstil, pronomen och färgval associerade med olika kön på det sätt som Mattson (2016) skriver om.

En annan gemensam aspekt är att samtliga mammor i bilderböckerna avpersonifieras då de inte namngivits. De refereras till enbart utifrån sin roll som mamma. Det finns även gemensamma drag i bilderböckerna av att speglar moderskapet som mindre lyckat när karaktärerna är deprimerade. De sysslor som förknippas med det kvinnliga genuset och moderskapet försummas. Hemmet förfaller och mammorna brister i barnens omsorg genom att de blir avståndstagande och inte förmår att tillhandahålla mat och närlhet, vilket är raka motsatsen till Brembeck, Haavind och Åströms definition av det goda moderskapets förpliktelser (Brembeck 1998; Haavind 1974; Åström 2016). Bilderböckerna speglar även en avsaknad av en andra förälder. Det är enbart i *När mammas tankar ändrade färg* som det finns en annan förälder med. I denna bilderbok är hemmet försummat trots att det finns en pappa i familjebilden, vilket gör att det går att ifrågasätta om boken i detta fall reproducerar den normativa bilden av könsroller där kvinnan ska städa och ta hand om barn och hem. Den andra vuxna karaktären, som tillskrivits det manliga könet, städar inte trots att det finns ett behov. Det går därför att argumentera för att det förväntas att det är mamman som ska städa. “Hon låter kojan i vardagsrummet vara kvar i flera veckor” (Galli & Molid 2015 s. 6).

5.2.1 Skillnader i framställningen av den deprimerade utifrån kön

Utseendet för samtliga kvinnliga karaktärer förändras i förhållande till när de uppvisar deprimerande drag och inte. Max mamma i *När mammas tankar ändrade färg* blottar bröstbenet när hon är deprimerad (se figur 11). Detta sker under flera uppslag då hennes ansiktsuttryck visar på att hon är ledsen fram tills hon skrattar och ler då det inte längre finns något synligt bröstben (se figur 12).

Figur 11 (Molid 2015 s.8) & Figur 12 (Molid 2015 s. 20). Mammans utseende, ansiktsuttryck och kroppsspråk när hon är deprimerade respektive när hon inte är det i *När mammas tankar ändrade färg*.

I *Ibland regnar det...* förändras även den vuxna karaktärens kvinnliga attribut som bröst parallellt med hur hon mår. När hon uppvisar depressiva drag minskar brösten i storlek och form (de hänger) och de döljs bakom kläderna (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 27). När det finns en frånvaro från depressiva drag visas istället stora bröst i urringningar (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 31).

Andra kvinnliga genusattribut som smink och klädsel förändras också i intensitet, existens och färg från när karaktärerna uppvisar depressiva drag och inte. Fylliga och färgglada läppar ställs i stark kontrast mot nästan obefintliga läppar som ser ut som streck (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 5-6, 8, 21). Och den vuxna karaktärens annars färgglada och blomsterklädda klänningar byts mot en särk i ljust grönt och blommor i gröna nyanser som smälter ihop med bakgrunden (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 27). Även håret förändras i takt med karaktärernas mående. I *Mammas hår* och i *Ibland regnar det...* har båda mammorna långt hår som förknippas med det kvinnliga genuset, men när de är deprimerade förändras

både utseende och färg på håret. Från att vara omtalat vackert och se fylligt ut till att vara stripigt, trassligt och/eller livlöst (Dahle & Nyhus 2012 s. 1, 12; Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 8, 21).

Vid jämförandet av Pettson och kvinnornas framställningar när de är deprimerade framträder tydligt en skillnad i utseende. Pettsons manliga genusattribut ändras inte, skägget behåller samma form och Pettsons kläder förändras inte vare sig i färg eller utseende (Nordqvist 1987 s. 8, 22). Det som utseendemässigt förändras hos Pettson är hans hatt, som är rak och rund då han är glad och spetsig och kantig då han är irriterad (Nordqvist 1987 s. 21, 4). Även interaktionen med omgivningen skiljer sig åt mellan Pettson och mammorna. Då Pettson uppvisar känslor av irritation ryter han på Findus:

- Det är inte synd om dig, Pettson, sa Findus. Du har ju mig. Titta här! Findus stampade till en tesked som låg instucken under ett fat så att fatet guppade till och skramlade runt. [...] Och för varje skrammel drogs Pettsons ögonbryn ihop mer och mer och redan efter fem skrammel och ett pling blundade han med hela ansiktet och röt till (Nordqvist 1988 s. 4).

Detta medan mammorna blir introverta, känslolösa och undviker interaktion när barnen påkallar uppmärksamhet eller försöker hjälpa mammorna.

Max bestämmer sig för att göra mamma glad igen [...] Mammas mun ler men Max ser att ögonen är ledsna (Galli & Molid 2015 s. 9).

På det hela taget framställs Pettson och hans depressiva tillstånd mer lätsamt i förhållande till mammorna i de andra bilderböckerna. Bilden av att hemmet är försummat återfinns inte. Vidare förändras Pettsons stämningsläge på en dag, det går således snabbt till skillnad från mammorna där depressionen tar tid och där de stundtals behövt hjälp utifrån. I *När mammas tankar ändrade färg* berättar mamman hur hon får hjälp av en doktor (Galli & Molid 2015 s. 21). Vilket även Fias mamma fått då det i boken framkommer att mamman vid en annan depression

fått läggas in på sjukhus (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 27). I *Mammas hår* får mamman också hjälp i form av ytterligare en karaktär i håret som måste kratta för att få ordning på mammans depressiva tillstånd (Dahle & Nyhus 2012 s. 22). Detta visar att det depressiva som mammorna går igenom går att bli fri från och samt att det finns metoder som kan användas för att hjälpa i sådana situationer, men det visar också på att mammornas depressioner framställs som mer allvarliga än Pettsons.

Pettsons depressiva tillstånd skiljer sig även från mammornas i hur katten reagerar jämfört med barnen. Samtliga barn blir ängsliga och oroliga och vågar inte riktigt agera ut sina känslor mot sina mammor för rädsla av att göra situationen värre.

Varför mår mamma dåligt? Jag borde inte ha skrikit, tänker Emma.

Jag borde inte ha tjatat. "förlåt, Mamma, förlåt, förlåt, snälla Mamma." (Dahle & Nyhus 2012 s. 7).

Men Max vill inte vara i skolan alls. Han vill bara vara hemma så mamma inte behöver vara ensam med allt det ledsna. (Galli & Molid 2015 s. 12). Tänk om det är han som har gjort mamma sjuk? (Galli & Molid 2015 s. 14).

Jag tycker att det är hemskt när mamma bara ligger där, jag är rädd att hon aldrig ska bli som vanligt, att hon ska ligga där i 100 år och kanske dö eller något (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 25).

Detta i kontrast till Findus som blir beslutsam och envis och snarare intensifierar sin interaktion med Pettson (Nordqvist 1987 s. 13-15).

- Du är ju värre än en surströmming! tänkte Findus. Men har jag bestämt mig så har jag. Det kan inte hjälpas. (Nordqvist 1987 s. 15).

5.3 Moderskap

5.3.1 Oförmåga att ta hand om hemmet

Utifrån synen på den perfekta modern (Ruddick 1990) brister samtliga mödrar i sitt moderskap när de är deprimerade. Ansvarstagande egenskaper som förknippas med moderskapet försummas. Exempelvis att samtliga mammor är oförmögna att ta hand om hemmet. I *Mammas hår* syns det på bilderna att det ligger saker på golvet och att gamla matrester och tillbehör ligger framme på bordet. Ansvaret för hemmet, för hushållssysslor och den vuxna karaktärens omvårdnad hamnar i *Mammas hår* på Emma som sliter med både hårbörste och sopborste och försöker upprätthålla det som den vuxna karaktären inte längre kan (Dahle & Nyhus 2012 s. 10-11). Förmågan till att hitta på saker, göra vardagliga sysslor och ta hand om hemmet försvinner även hos de andra mammorna:

I *I bland regnar det...* ligger det kläder huller om buller och saker på golvet när den vuxna karaktären är deprimerad för att sedan när hon mår bättrestå och putsa fönster och städa (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 27-29).

I *När mammas tankar ändrade färg* uttrycker Max hur de sysslor som mamma alltid brukar göra inte längre utförs. Hon låter bli att städa och hålla ordning på hemmet och går inte till jobbet.

Sen blir det mer konstigheter. Mamma ligger mest och sover på dagarna. Hon går inte till jobbet. Hon låter kojan i vardagsrummet vara kvar i flera veckor. Hon ser ut som hans mamma. Hon låter som hans mamma. Och när Max sitter i knä känns det som hans mamma. Men en dag är det något som är fel. Något annorlunda har flyttat in i hans mamma (Galli & Molid 2015 s. 6).

5.3.2 Oförmåga att tillgodose fysiska och psykiska behov

Både Emmas mamma i *Mammas hår* och Max mamma i *När mammas tankar ändrade färg* brister i att uppfylla barnens psykiska behov av närhet och ömhet, vilket påtalas tydligt i bilderböckerna i text och bild:

Och Emma är ensam i håret, alldeles ensam i håret. Inte konstigt att Emma är rädd. "Mamma", ropar Emma, men Mamma hör inte, ingen hör. Vill inte höra, kan inte höra. För allting är bara testar och skuggor av testar, skuggor och moln och håret som gråter och gråter (Dahle & Nyhus 2012 s. 15).

Hans mamma brukar alltid säga godnatt till honom. Hon brukar viska fina ord i hans öra. Ord som gör Max varm i kroppen. Ord som gör att han somnar lätt. Plötsligt en kväll så orkade hon inte (Galli & Molid 2015 s. 3).

I bilderna går mammorna från att ha fysisk kontakt med sina barn genom kramar, mys och kel till en påtaglig avsaknad av detsamma. I *Mammas hår* interagerar

Figur 13 (Nyhus 2012 s. 29). Mammans utseende, ansiktsuttryck och interaktion med Emma när hon inte är deprimerad i *Mammas hår*.

Emmas mamma med Emma genom att de gungar tillsammans och mamma ser på Emma med ett leende och håller om henne.

Detta till skillnad mot när den vuxna karaktären mår som sämst. Då stirrar hon med uppspända ögon, har färglost ansikte och mörkt under ögonen samtidigt som håret inte är i ordning och hon är sluten i sig själv (se figur 4) (Dahle & Nyhus 2012 s. 12).

I *I bland regnar det...* brister Fias mamma i att tillgodose Fias psykiska behov. När den vuxna karaktären mår bra badar det och spelar kort med varandra:

Mamma lekte att hon var en blåval och sprutade vatten med munnen och om jag blev träffad av sprutet så var det min tur att vara val. Vi låg i tills jag nästan blev blå på riktigt. [...] När vi ätit spelade vi kort. Mamma fuskade hela tiden! Hon säger att det blir mycket roligare om man små fuskar lite i kortspel. Vi skrattade så vi fick ont i magen. Jag vann till slut iallafall (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 16-18).

Men när hon mår dåligt tittar inte ens mamma på Fia utan hon har blicken i taket och svarar kort på Fias tilltal:

“Mamma...” “... ska vi cykla till sjön och ha picknick?” “Nä, inte idag.” “Vi kan baka bullar!?” “Nä, jag orkar inte.” “Titta, jag har tagit fram färger, kom så målar vi!” “Nä, jag har inte lust” (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 22).

I både I *I bland regnar det...* (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008) och i *Mammas hår* (Dahle & Nyhus 2012) har mammorna inte kunnat tillgodose sina barns fysiska behov av mat. När Fia öppnar kylskåpet har mamma glömt att handla mat (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 9) och Emma är hungrig och påtalar detta tydligt för sin mamma men utan respons:

“Jag är hungrig”, säger Emma. Men Mamma orkar inte laga mat, orkar inte gå och handla. Orkar inte. Vill inte? “Jag är hungrig”, skriker Emma (Dahle & Nyhus 2012 s. 5).

Både i *I bland regnar det...* och i *Mammas hår* misslyckas således mammorna med att leva upp till bilden av bra mammor enligt tankarna kring den perfekta modern och förmågan att sätta barnen främst (Brembeck 1998; Haavind 1974; Ruddick 1990, Åström 2016).

5.3.3 Otrygghet och ängslan

Barnen i bilderböckerna reagerar på mammornas förändrade beteende och mående. De blir ängsliga, rädda och oroliga.

Emma tittar på Mammas hår. Solen är borta. Allt som finns kvar är hår, trassel och testar, buskar och snår. Hur orkar man tänka när det ser ut så här i ens hår? Allt detta hår! Tänk om det fyller hela huset! Tänk om det kväver oss! (Dahle & Nyhus 2012 s. 10)

Jag tycker att det är hemskt när mamma bara ligger där, jag är rädd att hon aldrig ska bli som vanligt, att hon ska ligga där i 100 år och kanske dö eller något (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 25).

En kväll hör Max sin mamma säga att hon inte orkar leva längre. Då känns det som om hela Max fryser till is. Mamma får ALDRIG dö! (Galli & Molid 2015 s. 11).

Det blir på detta sätt en tydlig kontrast i förväntningen av den goda modern som trygghetsgivande (Brembeck 1998; Haavind 1974; Åström 2016). Mammorna i bilderböckerna blir snarare en källa till otrygghet och ängslan när de är deprimerade.

5.3.4 Skillnad på mamma och mammor

I *Ibland regnar det...* ställs Fias mammas i motsatsförhållande till Fias kompis mamma. Författarna visar hur mammorna anordnar olika kalas och hur båda kan ses som lika konstiga utifrån sina handlingar. Fias mamma anordnar ett stort kalas med alla i klassen medan kompisens mamma serverar sushi och tycker det är lagom med några få barn på kalaset. Detta följs av slutsatsen ”Mammor... Dom är lite konstiga ibland!” (Anclair & Tollerup-Grkovic 2008 s. 31-32). Här framställer författarna att mammor är konstiga, oavsett om en mamma har depression eller anordnar ett sushi-kalas. Genom detta visar de att mammor i stort är konstiga oavsett vilket beteende de har eller hur de interagerar med andra karaktärer och omvärlden beroende på vem man frågar. Det som är konstigt i förhållande till en mamma behöver således inte vara en generell uppfattning.

6. Avslutande diskussion

I denna avslutande del presenteras svar på uppsatsens frågeställningar och syfte. Avsnittet avslutas med en slutdiskussion.

6.1 Hur framställs depression via text och bild i bilderböcker för barn?

Vår analys visar att depression framställs som något tungt, funktionshindrande, läskigt samt isolerande och att detta är ett tillstånd som utifrån böckerna är onormalt i förhållande till när karaktärerna mår bra. I bild och text framträder det en tydlig skillnad i karaktärerna när de uppvisar depressiva tillstånd och inte. Vid depression framställs de som oförmögna att ta hand om sig själva och är bleka, uttryckslösa samt ser apatiska ut med frånvarande blick samtidigt som de är avskärmade från omvärlden. När de till synes inte är deprimerade interagerar de istället med omgivningen och framställs som glada, färgglada, uttrycksfulla och deltagande. De vuxna karaktärernas attribut, såsom hår eller klädesplagg, används på ett metaforiskt sätt för att visa hur karaktärernas stämningsläge förändras.

De deprimerade tillstånden står i dikotomt förhållande till då de vuxna karaktärerna inte har en depression. De vuxna karaktärerna som uppvisar depressiva drag konstrueras som annorlunda och konstiga i motsatsförhållandet till då de inte har en depression; avsaknaden av det normala beteendet skapar det onormala. Detta i kombination med ordval som annorlunda och konstig som i sig själva konstruerar det avvikande och onormala. I *Mammas hår* och *När mammas tankar ändrade färg* normaliseras dock förekomsten av depression genom att poängtera att alla har mörka tankar och tunga känslor ibland.

6.2 Hur kan framställningarna förstås utifrån normalitet, genus och moderskap?

Depression framställs som något av ett kvinnligt problem. Bilderböckerna speglar en ensidig bild av att det enbart är mammor som blir deprimerade. Pettson är i detta fall undantaget, men Pettsons depression framställs inte på samma sätt som mammornas. Mammornas sjukdomsförlopp framställs som längre och mer intensivt där de behöver extern hjälp, detta i förhållande till Pettson vars stämningsläge visas under en dag. Pettson reagerar även med ilska medan mammorna avskärmar sig och stänger in sig själva mentalt. Även det depressiva tillståndets påverkan på initiativtagande skiljer sig åt. Stämningsläget gör att Pettson inte vill göra något, medan mammornas depression framställs mer som att det hindrar dem från att göra något. Depressionen påverkar även mammornas framställning som kvinnor i det att deras kvinnliga attribut suddas ut. Sminket försvinner, klädstilen förändras och brösten går från att vara framträdande och fylliga till att hänga. Pettsons visuella genusattribut som skägget förändras dock inte.

De depressiva tillstånden som mammorna upplever gör dem även oförmögna att leva upp till bilden av den goda modern. Detta eftersom de misslyckas att tillgodose sina barns fysiska och psykiska behov genom att de inte kan vara varken närvarande, trygghetsingivande eller omhändertagande när de är deprimerade. Således är mammorna inte enbart onormala i sin depression utan även onormala i sitt moderskap.

6.3 Slutdiskussion

I alla bilderböcker förväntas mammorna ta ansvar för hemmet vilket märks då det är stökgilt i hemmet trots att det finns en pappa med i hushållet samtidigt som det utifrån texten definieras som sysslor mammor vanligtvis gör. Bilderboken presenterar detta förmodligen för att göra det tydligt att mamman inte kan göra saker som vanligt då hon är ett tillstånd av depression. Dock medför detta en föreställning av att det är mamman som ska och bör ta ansvar för hemmet.

Problemet kan även ligga det traditionella synsättet att det är mammor som har det primära omsorgsansvaret för barnet i familjen.

I databasen ELSA fick vi bara fram bilderböcker med enbart kvinnor i egenskap av mammor som beskrivs som deprimerade. Detta blir problematiskt då deprimerade pappor och kvinnor utan barn osynliggörs vilket i sin tur påverkar läsarens bild av verkligheten. *Stackars Pettson* är den enda barnboken som vi funnit där det är en manlig karaktär som uppvisar depressiva drag, dock framställs Pettsons depressiva drag som mindre omfattande än mammornas. Det går att argumentera för att denna brist på deprimerade män beror på vår utgångspunkt i urvalet. Dock var vår utgångspunkt bilderböcker med en framställning av depression oavsett de drabbades kön och genus. Vi valde således inte bilderböckerna med syfte att exklusivt undersöka moderskap och genus, det framgick snarare av bilderböckernas innehåll att moderskap och genus var centrala aspekter. Det behövs därför fler bilderböcker som visar att även män kan få allvarliga depressioner för att ge en mer nyanserad bild av depression. Olika individer med depression i olika sorters familjekonstellationer behöver överlag lyftas fram mer i media som riktar sig till barn för att vidga barns förståelse av depression.

Samtliga kvinnor framställs med klassiska kvinnliga attribut som klädval osv. vilka förändras vid tecken på depression. Detta i sig är inte konstigt med tanke på kvinnornas mående. Dock förändras även kvinnornas kroppar vid depression, vilket vi reagerar på eftersom det skapar en korrelation mellan kvinnokroppen och depression. Detta jämfört med Pettson vars kropp inte förändras. Att depression på detta sätt könas i barnlitteratur vore ett intressant ämne att forska vidare på. Dock kan denna koppling mellan depression och kön vara ett omedvetet val från illustratörernas sida för att visa att depression påverkar hela människan.

Vårt syfte med denna uppsats var att undersöka text- och bildframställning av depression i bilderböcker för barn. Vi har gjort detta på ett så utförligt sätt som möjligt genom att använda en metod som är applicerbar på både bild och text. Det är av relevans att studera den verklighet som visar sig för barn eftersom det synliggör hur vi vuxna och samhället ser på depression och genus. Genom att granska bilderbokens perspektiv kan vi synliggöra latenta föreställningar vi inte

visste fanns i samhället men som ändå påverkar hur vi ser på depression och genus. Denna nyvunna medvetenhet är ett första steg mot att skapa förändring. Depression är ett viktigt ämne för det sociala arbetet vilket gör att det är meningsfullt för oss att synliggöra och utmana bilden av depression.

Källförteckning

Artiklar, litteratur samt databaser:

Anderson, David A., Hamilton, Mykol. (2005). Gender Role Stereotyping of Parents in Children's Picture Books: The Invisible Father, *Sex Roles*, 52(3-4), ss. 145-151. doi:10.1007/s11199-005-1290-8.

Andersson, Gunvor., Swärd, Hans. (2008). Etiska reflektioner. I Meeuwisse, Anna., Swärd, Hans., Eliasson-Lappalainen, Rosmari., & Jacobsson, Katarina-(red.) *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur & Kultur.

Baier, Matthias., Svensson, Måns. (2009). *Om normer*. Malmö: Liber.

Becker, S Howard. (1963/2007). *Utanför: Avvikandets sociologi* Lund: Arkiv.

Brembeck, Helene. (1998). *Inte bara mamma: en etnologisk studie av unga kvinnors syn på moderskap, barn och familj*. Göteborg: [Etnologiska institutionen, Univ.].

Bryman, Alan. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Butler, Judith. (1990/2007). *Genustrubbel. Feminism och identitetens subversion* Göteborg: Daidalos.

Chodorow, Nancy J. (1999). *The reproduction of mothering: psychoanalysis and the sociology of gender*. 2. ed. London: University of California Press.

Connell, Raewyn. (2009). *Om genus*. 2 uppl. Göteborg: Daidalos.

Dahlborg Lyckhage, Elisabeth. (2006). Att analysera berättelser (narrativer). I Friberg, Febe (red.) *Dags för uppsats*. Lund: Studentlitteratur.

Folkhälsomyndigheten. (2016). *Nationella folkhälsoenkäten*. Tillgänglig: http://fohmapp.folkhalsomyndigheten.se/Folkhalsodata/pxweb/sv/B_HLV/B_HL_V__dPsykhals/HLV_Psykisk_halsa_alder.px/table/tableViewLayout1/?rxid=52cb9058-dc40-450d-9e6f-fb0f69cf1309 [hämtad: 2016-11-22].

Greer, Germaine. (1999). *Kvinnan i sin helhet*. Stockholm: Nordstedt.

Haavind, Hanne. (1974). Myten om den goda modern. I Berg-Slagne, Jorun (red.). *Myten om den goda modern*. Stockholm: Aldus.

Hellquist, Linda. (2014). *Offerbilden av psykisk ohälsa i media*. Tillgänglig: http://www.nspf.se/wp-content/uploads/2014/08/Offerbilden_LHellquist_slutversion.docx.

Herlofson, Jörgen. (2014). *Minipsykiatri*. Stockholm: Natur & Kultur.

Hildebrand Karlén, Malin. (2013). *Vansinnets diagnoser: om klassiska och möjliga perspektiv inom svensk psykiatri*. Stockholm: Carlsson.

Hilte, Mats. (1996). *Avvikande beteende: en sociologisk introduktion*. Lund: Studentlitteratur.

Holm, Ulla M. (1993). *Modrande och praxis: en feministfilosofisk undersökning*. Göteborg: Daidalos.

Hollindale, Peter. (1992). Ideology in Children's literature. I Hunt, Peter (red.) *Literature for children: Contemporary criticism*. Routledge.

Johannesson, Karin. (2015). *Den sårade divan: om psykets estetik (och om Agnes von K, Sigrid H och Nelly S)*. Stockholm: Bonnier.

Johansson, Anna. (2005). *Narrativ teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Johansson, Monica. (2014). *I moderskapets skugga: berättelser om normativa ideal och alternativa praktiker*. Diss., Örebro: Örebro universitet, 2014.
Tillgänglig: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:oru:diva-33228>.

Johansson, Tomas., Lalander, Philip. (2013). *Vardagslivets socialpsykologi*. Malmö: Liber.

Karlsson, Lars. (2012). *Psykologins grunder*. 5 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Kåreland, Lena. (2013). *Barnboken i samhället*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Lövgren, Karin. (2016). Att konstruera en kvinna. I Lövgren, Karin (red.). *Att konstruera en kvinna: berättelser om normer, flickor och tjejer*. Lund: Nordic Academic Press.

Mattsson, Tina. (2016). *Intersektionalitet i socialt arbete*. 2 uppl. Malmö: Gleerup.

Meeuwisse, Anna. (2007). Sociala kategoriseringar, ojämlikhet och motståndsstrategier. I Svensson, Kersin (red.) *Normer och normalitet i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Monds-Watson, Aisling., Manktelow, Roger., McColgan, Mary. (2010). Social Work with Children when Parents Have Mental Health Difficulties: Acknowledging Vulnerability and Maintaining the "Rights of the Child", *Child Care In Practice*, 16(1), ss. 35-55.

Nairn, G. Raymond. (2007). Media portrayals of mental illness, or is it madness? A review, *Australian Psychologist*, 42(2), ss. 138-146.

Nikolajeva, Maria. (2000). *Bilderbokens pusselbitar*. Lund: Studentlitteratur.

Nilsson, Björn. (1996). *Socialpsykologi: utveckling och perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Nilzon, R. Kjell. (1995). *Barn och depression* Lund:Studentlitteratur.

Olofsson, Per-Olof., Sjöström, Bengt. (1993). *Existens och sociala relationer: Skiss till en existentialistisk socialpsykologi* Lund:Studentlitteratur.

Painter, Claire., Martin, J.R., Unsworth, Len. (2013). *Reading Visual Narratives: Image Analysis of Children´s Picture Books*. Sheffield: Equinox.

Rasmussen, joel., Höijer, Birgitta. (2005). *Mediebilden av psykisk sjukdom och psykiatrin i samband med våldsbrott En studie av DN, Aftonbladet och Rapport*. o:a:Riksförbundet för Social och Mental Hälsa, Örebro universitet, Handikappförbundens samarbetsorgan och Paraplyprojektet.
Tillgäng: <http://www.rsmh.se/Mediarapport2.pdf>.

Rhedin, Ulla. (2001). *Bilderboken - på väg mot en teori*. Stockholm: Alfabeta.

Robertson, Alexa. (2012). Narrativ analys. I Bergström, Göran & Boréus Kristina (red.) *Textens mening och makt*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Ruddick, Sara. (1990). *Maternal Thinking, Towards a Politics of Peace*. London: Women's Press.

Skerfving, Annemi. (2013). *Att synliggöra de osynliga barnen - om barn till psykiskt sjuka föräldrar*. Borås: Gothia Fortbildning.

Skerfving, Annemi. (2015). *Barn till föräldrar med psykisk ohälsa*. Diss., Stockholms universitet.

Svenska barnboksinstitutet. (u.å). Databas: *ELSA*. Tillgänglig:
http://regina.kb.se/F/-?func=file&file_name=find-a&local_base=sbi01 [Hämtad: 2016-11-02].

Svensson, Kerstin. (2007). Normer, normalitet och normalisering. I Svensson, Kersin (red.) *Normer och normalitet i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Swärd, Hans. (2007). Om outsiders och att hålla normalitetsdjävulen i schack. I Svensson, Kersin (red.) *Normer och normalitet i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Tucker, Nicholas. (2006). Depressive Stories for Children. I *Children´s Literature in Education* 37(3). ss. 199-210.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

World Health Organization. (2016). *Depression*. Tillgänglig:
<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs369/en/> [hämtad 2017-01-22].

Åström, Berit. (2016). Döda mammor och ensamstående pappor. I Lövgren, Karin (red.) *Att konstruera en kvinna: berättelser om nörmer, flickor och tanter*. Lund: Nordic Academic Press.

Östnäs, Anders. (2007). Norm och normalisering inom handikappvetenskap och handikappidrott. I Svensson, Kersin (red.) *Nörmer och normalitet i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Bilderböcker:

Anclair, Malin., Tollerup-Grkovic, Mimmi. (2008). *I bland regnar det....* Bromma: Opal.

Dahle, Gro., Nyhus, Svein. (2012). *Mammas hår*. Göteborg: Daidalos.

Galli, Sara., Molid, Mats. (2015). *När mammas tankar ändrade färg*. 1. uppl. Lerum: Idus.

Nordqvist, Sven. (1987). *Stackars Pettson*. Bromma: Opal.

Bilder:

Molid, Mats. (2015). Figur 2. I Galli, Sara., Molid, Mats (2015). *När mammas tankar ändrade färg*. 1. uppl. Lerum: Idus.

Molid, Mats. (2015). Figur 6. I Galli, Sara., Molid, Mats (2015). *När mammas tankar ändrade färg*. 1. uppl. Lerum: Idus.

Molid, Mats. (2015). Figur 7. I Galli, Sara., Molid, Mats (2015). *När mammas tankar ändrade färg*. 1. uppl. Lerum: Idus.

Molid, Mats. (2015). Figur 8. I Galli, Sara., Molid, Mats (2015). *När mammas tankar ändrade färg*. 1. uppl. Lerum: Idus.

Molid, Mats. (2015). Figur 11. I Galli, Sara., Molid, Mats (2015). *När mammas tankar ändrade färg*. 1. uppl. Lerum: Idus.

Molid, Mats. (2015). Figur 12. I Galli, Sara., Molid, Mats (2015). *När mammas tankar ändrade färg*. 1. uppl. Lerum: Idus.

Nyhus, Svein. (2012). Figur 1. I Dahle, Gro., Nyhus, Svein (2012). *Mammas hår*. Göteborg: Daidalos.

Nyhus, Svein. (2012). Figur 3. I Dahle, Gro., Nyhus, Svein (2012). *Mammas hår*. Göteborg: Daidalos.

Nyhus, Svein. (2012). Figur 4. I Dahle, Gro., Nyhus, Svein (2012). *Mammas hår*. Göteborg: Daidalos.

Nyhus, Svein. (2012). Figur 9. I Dahle, Gro., Nyhus, Svein (2012). *Mammas hår*. Göteborg: Daidalos.

Nyhus, Svein. (2012). Figur 10. I Dahle, Gro., Nyhus, Svein (2012). *Mammas hår*. Göteborg: Daidalos.

Nyhus, Svein. (2012). Figur 13. I Dahle, Gro., Nyhus, Svein (2012). *Mammas hår*. Göteborg: Daidalos.